MEDEDEELINGEN

OMTRENT

DE LETTERKUNDE DER BATAKS.

Het Bataksch behoort, volgens den Heer van der Tuuk, tot de consonantische talen van den Indischen Archipel. Hij onderscheidt namelijk in de Maleisch Polynesische taalfamilie twee hoofdafdeelingen. De Westelijke hoofdafdeeling, die van de Oostelijke voornamelijk door een krachtiger klankstelsel verschilt, splitst hij weder in twee afdeelingen: eene consonantische en vocalische. De eerste omvat de talen, waarin een woord door een' medeklinker gesloten kan worden; in de talen der laatste kan een woord slechts op een' klinker uitgaan, zooals bij voorbeeld, in het Malagasi, schoon in deze taal de eindklinker der woorden nagenoeg stom is [1]. In het midden tusschen beide afdeelingen staan de half vocalische talen, waarin slechts enkele medeklinkers als sluiters van een woord kunnen optreden, zoo als het Měnangkabausch, Makassaarsch en Boegineesch [2]. Er bestaan in het Bataksch drie hoofddialecten, het Tobasch, het Mandaïlingsch en het Daïrisch. Het eerste wordt gesproken ten Oosten en Noordoosten van Siboga, Baroes en Sorkam, in Silindong en in de aan het meer, het zoogenaamde Tao, gelegene landschappen. Het is te onderscheiden in echt Tobasch en in Sub-Tobasch, dat ook weder verschilt, naar mate het meer naar het Mandaïlingsch of naar het Daïrisch overhelt. Het Tobasch en Daïrisch worden ook in de binnenlanden der Oostkust van Sumatra gesproken. Het Mandaïlingsch is de heerschende taal van het

[1] Van der Tuuk brengt hier ook het Niasch tot de vocalische talen (Tobasche spraakkunst pag. III). Over het Malagasi zie men zijne Outlines of a Mal. grammar. (Journal of the R. A. Soc. 1865).

[2] In klankstelsel is het Bataksch het naast verwant met het Malagasi en in de grammatica met het Tagaalsch en het Kawi. Even als het Tagaalsch staat het door zijn grooten rijkdom aan grammatische vormen in ontwikkeling boven de meeste talen van den Indischen Archipel.

Ophirgebergte ten Zuiden tot aan de Noordelijke grenzen van Sipirok en van de Batang toroe [1]. Het taalgebied van het Daïrisch is ten Noorden en Noordwesten van Baroes en voorts Singkil en de binnenlanden dezer plaats. Het Bataksch kent ook verschillende taalsoorten, namelijk: de *andoeng*taal, die door de vrouwen gebezigd wordt, die over een lijk weeklagen. Zij bestaat in versierde uitdrukkingen, die nu eens verouderde woorden zijn, dan weer omschrijvende, waaraan men door het voorvoegsel *si* den vorm van een eigennaam geeft, bij voorbeeld: *si mandjodjak* = stapper in plaats van *pat* = been. Vooral in het Mandaïlingsch is deze taalsoort gebruikelijk, terwijl zij in het Daïrisch geheel ontbreekt. Zulke omschrijvende uitdrukkingen komen ook dikwerf voor in de *hata ni begoe sijar*, dat is: de taal die door personen wordt gebezigd, terwijl de geest van een' ander in hen is gevaren, uit wiens naam zij dan spreken. *Hata poda* (onderwijstaal) heet de taal der op boombast geschrevene boeken, die veelal in de verschillende soorten van wigchelarij onderrigt geven. Zij bevat vele woorden, die niet in dagelijksch gebruik zijn. Bovendien heeft elke soort van wigchelarij hare bijzondere termen [2]. Bij geestaanroepingen of feestelijke gelegenheden gebruikt de datoe of wigchelaar de *hata pangaraksaon*, eene versierde taal, waarin hij van levenlooze voorwerpen als van heeren en dames spreekt, die dan een' naam krijgen, aan deze of gene eigenschap van het voorwerp ontleend. Bij voorbeeld: *si adji marhirlo hirlo* = vorst flikkeraar, in plaats van *api* (vuur). *Hata tabas* heet de taal der gebeds- of tooverformulieren die men prevelt. Hare woorden zijn niet alleen verouderde, maar dikwijls geheel onbegrijpelijke, en juist hierdoor van onbegrijpelijk veel kracht. Ook de kamferhalers hebben hunne bijzondere taal (*hata ni partodoeng*), die zij bezigen om gelukkig te slagen in het vinden der kamfer. Bij de jagt en vischvangst is het gebruik van sommige woorden verboden, die dan door andere worden vervangen [3].

---

[1] Hiermede is bedoeld de vallei der Batang toroe, die in den Atlas van Melvill van Carnbée verkeerdelijk Batang Torroe, op andere kaarten nog minder juist Batang taroh genoemd wordt.

[2] Hata tondoeng is een andere minder deftige naam van de hata poda. In engeren zin beteekent hata tondoeng de taal, die bij wigchelarijen van minder belang gebezigd wordt.

[3] Op p. 55 der Tobasche spraakkunst gewaagt v. d. T. ook van eene dieventaal, die in het willekeurig verplaatsen der lettergrepen bestaat,

Het letterschrift der Bataks is naar alle waarschijnlijkheid uit het Oud-Indische ontstaan. De plaatsing van sommige klinkers en de figuur der *s* geven voornamelijk aanleiding tot dit vermoeden. Ook hebben enkele letters groote overeenkomst met hun aequivalenten in het schrift der Rĕdjangs en Lampongs. Kortheidshalve noemen wij hier geen meer analogien. Tot aanduiding der zinscheiding bestaat slechts één teeken. Aan het begin van een geschrift of van eene nieuwe afdeeling plaatst men de *bindoe's*, van welke teekens een viertal bekend is. Men schrijft van de linker naar de regterzijde, en steeds van onderen naar boven. Men is namelijk gewoon op bamboe te schrijven en wegens den kokerachtigen vorm kunnen de letters het gemakkelijkst in de lengte daarin gegrift worden. Somtijds schrijft men ook op de schors van den alimboom, waartoe men zich van eene soort zeer zwarten inkt en van de stokjes, die in het harig omkleedsel der arengboomen steken, bedient. Zulke geschriften op boombast heeten *poestaha* (van het Sanskritsche *poestaka* = boek, geschrift in het algemeen) of ook *lopijan*. De meesten bevatten voorschriften omtrent wigchelarij en slechts zelden verhalen [1]. Deze wigchelboeken zijn voor de kennis der dialecten van veel belang, daar men ze bijna in elk landschap vindt. Het is niet onwaarschijnlijk dat de oudste letterkunde der Bataks in producten van dien aard heeft bestaan. Overigens heeft men vertellingen, aanroepingen van geesten, weeklagten (*andoeng*), korte liedjes (*ende*) zoo wel als grootere gedichten, en raadsels, waarvan de oplossing door een verhaal moet geschieden. (*torhan torhanan*). De meeste stukken zijn in proza, waarin doorgaans vele rijmpjes hier en daar zijn ingevlochten. Men vindt geen eigenlijke vertalingen uit andere talen. Geschriften, die uit eene andere taal zijn ontleend, hebben eene zoo Bataksche kleur, dat slechts een hier en daar voorkomende eigennaam den vreemden invloed kan doen vermoeden. In het Mandaïlingsch dialect heeft men verhalen, die zingender wijs worden verteld, en met andoeng-

---

b. v. *tema* in pl. v. *mate* = sterven. Wij herinneren hier aan *kawi*, dat bij de Tagalen soms twee personen spreken, als zij niet willen dat anderen hen verstaan. Dit komt geheel overeen met genoemd Bataksch gebruik. In het Tagaalsch zegt men dan b. v. *bigtoe* in pl. v. *toebig* = water. De naam *kawi* is reeds eene omzetting van *wika* = zeggen, spreken, enz. (De los Santos Vocab. de la lengua Tagala s. v. *gerigonza*). Wij achten het overbodig meer analogien op te noemen.

[1] Men leest ook van wigcheltabellen, op buffelschoften gegrift. (Woordenb. s. v. *soerat*).

woorden doorweven zijn (*toeri toerijan*), en andere in de taal van het dagelijksche leven, die in den spreektoon worden voorgedragen. Wetboeken en opgeschrevene redeneringen zijn schaarsch, hetgeen te meer te bejammeren is, daar de laatsten zeker de schoonste producten der literatuur zouden zijn, omdat men vooral in Toba veel werk daarvan pleegt te maken.

De eerste, die iets naders omtrent de letterkunde der Bataks heeft medegedeeld is J. Leyden in zijne bekende verhandeling: On the languages and literature of the Indo-Chinese nations. Hij noemt vier verhalen, waarvan ook een, namelijk de geschiedenis van Radja Oerang Mandopa, in het tweede deel van Van der Tuuks leesboek is opgenomen. Junghuhn, die lang in de Bataklanden reisde, doch de taal niet verstond, zegt van de letterkunde: „soviel jedoch habe ich aus den unvollkommenen Uebersetzungen, die mir geliefert wurden, erkannt, dass unter einem Wust von Unsinn, in diesen MSS. doch auch viele merkwürdige Sachen aufgezeichnet stehen, so dass ihr Studium alle Beachtung verdient." (Die Battaländer II p. 273).

Eenige berigten over Bataksche taal en letterkunde gaf de Heer Willer in het achtste deel van het Tijdschrift v. N. I. Zeer belangrijk zijn zijne mededeelingen omtrent Bataksche wetten. Hij geeft daar ter plaatse een overzigt, waaruit men zich met haar' geest en hare hoofdtrekken bekend kan maken en dat tevens tot handleiding kan dienen voor zijne opvolgers om tot vollediger kennis te geraken. Zijne bronnen waren zijne aanteekeningen omtrent alle zaken, die hem in zijne betrekking van civiel gezaghebber in het Mandaïlingsche werden voorgelegd en de latere aanvullingen van die aanteekeningen. Geschrevene wetten kreeg hij nooit te zien en men heeft ze tot nog toe niet gevonden. Ofschoon, zooals W. opmerkt, vele Bataksche boeken door de Padris zijn vernield, is er toch nog meer overgebleven dan hij toenmaals kon vermoeden, zooals reeds uit het Bataksch leesboek van Van der Tuuk blijkt. Door zijne geschriften is deze de eerste, die den toegang tot de letterkunde heeft gebaand. Wij stellen ons voor een en ander uit dit leesboek mede te deelen, waarbij men echter in het oog moet houden, dat er nog belangrijker geschriften in het Bataksch bestaan, dan de hier geleverde, omdat bij van der Tuuks' arbeid het linguistisch doel op den voorgrond stond. Dat het Bataksch leesboek evenwel ook uit ethnologisch oogpunt zeer lezenswaardig is, kan ook voor hen, die de taal niet verstaan, genoeg blijken

uit menige belangrijke aanteekening in het vierde deel van het werk. Met groote welwillendheid heeft v. d. T. ons menige opheldering gegeven omtrent plaatsen of uitdrukkingen, die ons duister waren. Moge hij zelf zich opgewekt gevoelen, later eens mededeelingen te geven, vollediger dan de onze, omtrent dit onderwerp, waartoe hem zijne schoone verzameling van Bataksche MSS. zulk eene gewenschte gelegenheid biedt!

In het Tobasch dialect worden ons hier alleen verhalen en eenige in den vorm van een verhaal opgeloste raadsels medegedeeld. Het eerste verhaal behelst de geschiedenis van *Nan djomba ilik;* wij geven hiervan een kort overzigt.

In het dorp Padang matogoe leefde Singga Oeloebalang. Schoon met rijkdom gezegend, bezat hij echter geen kinderen. Eens droomde zijne vrouw, dat een jongeling haar bezocht en aanraadde twee kippen, die zekere bepaalde eigenschappen moesten hebben, te eten. Indien zij dit naliet, zou zij nadeelige gevolgen van dit verzuim ondervinden, maar zoo zij ze nuttigde, zou het haar welgaan. Na haar ontwaken sprak zij met haar man over dien droom en vervolgens bereidde zij de kippen toe, met de gewoonlijk daarbij genuttigde rijst. Zij gaf aan hare tondi haar voornemen te kennen de kippen te eten en gebruikte die daarop [1]. Toen zij nu weldra zwanger werd, verzocht haar man een' wigchelaar (datoe) een behoedmiddel (pagar) aan te wenden, bij welke gelegenheid deze hem voorspelde dat de vrucht, die zij zou baren, geen menschelijke gedaante zou hebben. Zij beviel vervolgens van eene soort van groene hagedis (ilik). Naar haren eigennaam, Nan djomba ilik, die zich evenwel niet voldoende laat verklaren, is het verhaal genoemd. Haar echtgenoot wilde de hagedis wegwerpen, doch deze hield hem daarvan terug door hem, indien hij haar doodde, onheil te voorspellen, en geluk, zoo hij haar in het leven liet. Op verzoek van Nan djomba ilik maakte Singga Oeloebalang eene hut boven in een' hoogen banïaanboom, die het verblijf was van een *sombaon* [2]. Na zeven nachten veranderde de hagedis in eene wonderschoone jonkvrouw. De glans, die van haar uitging, gaf aan het bosch het voorkomen, alsof het door de zon beschenen werd, zoodat de vogelen,

---

[1] *Tondi* is de geest of ziel van levende menschen, dieren, of gewassen. Later zal nog meermalen sprake zijn van de tondi.

[2] Geesten van hoogeren rang. Zij wonen meestal op hooge boomen nabij de dorpen of wel op sombere plaatsen. Nu en dan nemen zij de gedaante van eene slang aan.

ja de sombaon zelf met zijne zeven dochters, over dit ongewone verschijnsel in rep en roer geraakten. De beide zonen der jongste dochter van den sombaon werden op de jonkvrouw verliefd en geraakten met elkander in hevigen twist over de vraag, wie van hen beide haar tot vrouw zou erlangen. Doch de ouders bragten hen tot rust door hen te herinneren dat het niet vrijstond aan *begoe's*, [1] met de dochters van menschen te huwen. Een der zonen ging nu naar haar verblijf om geweld jegens haar te plegen, doch zij verschool zich in haar hulsel (de gedaante van eene groene hagedis), zoodat hij haar niet bespeurde en teleurgesteld terugkeerde. Eveneens ging het zijn broeder, toen deze hem volgde [2]. Nadat zij zich weer in eene jonkvrouw had veranderd, kreeg zij een bezoek van de dochters van den sombaon. Zij leerde haar vlechtwerk van pandanbladeren maken, waarin zij weldra zeer bedreven werden. De fraai gevlochten betelzak van eene dezer dochters wekte de bewondering van de dochter van een anderen sombaon, zoodat ook zij van Nan djomba ilik vlechten wenschte te leeren. Beide meisjes begaven zich nu tot haar, maar zij stelde hen uit scherts op de proef. Zij sprak namelijk een *tabas* uit, waardoor hare bezoeksters een tijd lang verdwaald raakten, totdat zij eindelijk de betoovering ophief [3]. Nadat zij voorts den wensch der vriendin van hare leerling bevredigd had, onderwees zij bovendien alle meisjes van het dorp van laatstgenoemden sombaon in het vlechten. Daarentegen leerde zij zelve van de dochters van den geest de middelen om de tondi van vijanden tot zich te laten komen. Hare leerlingen voorzagen haar ruimschoots van voedsel en bragten haar zulk een overvloed van betel, dat, hetgeen zij uitgekaauwd en neergespuwd had, aan den voet van haren boom opeengehoopt lag en daar een roodkleurigen plas vormde.

Drie maanden na het vertrek van Nan djomba ilik uit hare

[1] De begoe's, waarvan men zoo vaak hoort bij de Bataks, zijn eigenlijk geesten van dooden. III Leesb. p. 61 worden bij de inwijding van een huis de drie hoofdgoden, alsmede de sombaon en de Boraspati ni tano gezamenlijk begoe genoemd.

[2] Men leest in Bataksche verhalen meermalen van menschen, die in de gedaante van dieren geboren worden. Deze gedaante strekt hun tot een hulsel (*saroenq*, in het Daïrisch *sĕmboeng*), waarin zij zich naar willekeur kunnen verbergen.

[3] Een tabas is eigenlijk een formulier, dat men bij een geneesmiddel prevelt. Verder beteekent tabas ook een middel, waardoor men vijanden schade toevoegt en in het algemeen een toover-formulier, dat gepreveld wordt. (Woordenb. s. v. en Tob. Spraakkunst, pag. 14.)

geboorteplaats beviel hare moeder van een' zoon, die den naam kreeg van Radja Marpajoeng langit. Nan djomba ilik vernam dit, daar zij de gave bezat het verborgene te kunnen ontdekken, en zond toen een wolkengeest, die met haar zamenwoonde, naar het dorp Padang matogoe, om spijs en betel te halen. Dezen wolkengeest maakte zij met toovermiddelen tegen hoofdpijn en andere kwalen bekend en, daar zij voorzag dat weldra eene epidemie in het dorp zou uitbreken, zond zij hem nogmaals daarheen om een *patoelpak* te maken, d. i. een middel tot afwering van booze geesten of vijanden, dat veelal aan den ingang van een dorp wordt geplaatst.

Een jongere broeder van Singga Oeloebalang had een' zoon, met name Radja Manoeboeng di langit. Hij was zeer bedreven in het schieten van vogelen door een blaasroer. Zijne moeder gaf hem haar verlangen te kennen naar het bezit van drie vogelen, namelijk een' groote bejo d. i. eene soort van ekster, die geen vuil voedsel wil eten, een' ambarowa hoerlang, (groote soort van duif), die goed kon zingen, en een poewa poewa of wevervogel, die een kunstig nest weet te maken. De zoon ging op weg om die vogelen te zoeken, maar vond ze nergens. Op zijn togt kwam hij aan den boom, waar Nan djomba ilik vertoefde. Hij ging daaronder zitten en proefde de door haar uitgekaauwde betel, die aan den voet van den stam lag. Hij voelde dat zijne tong buigzaam was, d. i. dat het lekker smaakte. Vervolgens ontwaarde hij de hut boven in den boom en, daar hij vermoedde dat zij door iemand bewoond werd, smeekte hij dat men hem betel en spijs zou geven, want dat hij eene geheele maand lang geen gekookt eten had gebruikt. De bewoneres liet nu betel, wat rijst en in een kalebas eenig water naar beneden. De wolkengeest raadde haar den jongeling tot echtgenoot te nemen, maar zij vreesde dat hij haar zou ombrengen.

De wolkengeest bragt daarna kalk naar beneden en zeide den radja de woorden voor, die hij moest naspreken, daar hij zich bereid had verklaard zich plegtig te verbinden dat hij haar niet zou ombrengen. Deze woorden luiden: „indien het ooit in mijne gedachten mogt opkomen haar ten verderve te brengen of te dooden, o gij verbrande kalk waarbij hier deze eed geschiedt! dan mogen de geesten al mijne verwanten, en ons allen die tot dezelfde marga (stam) behooren, (als tot kalk) verbranden! [1]

[1] Wij herinneren hier aan een gebruik bij de Papoes omstreeks de Geelvinksbaai. Bij het sluiten van vrede hakt men daar een met kalk ge-

Nu ging de radja naar boven in de hut van Naŋ djomba. Hier zwoer hij haar dat, zoo hij ooit aan iemand openbaarde dat zij eene ilik (hagedis) was geweest, die in een mensch was veranderd, al zijne vrienden en bloedverwanten verdelgd mogten worden. Van hare zijde zwoer zij hem dat zij nimmer zou mededeelen dat hij iemand was, die in de wildernis was gevonden en dien zij niet tot echtgenoot had moeten nemen. Sedert leefden zij als man en vrouw zamen. Zij leerde hem allerlei toovermiddelen en hij onderrigtte haar in de toebereiding van *ipoe nattaoeë*, eene soort van vergif, waarmede men blaaspijlen vergiftigt, en in de daarbij gebruikelijke bezweringsformulen.

Intusschen werden de ouders van Radja Manoeboeng di langit ongerust over het lang uitblijven van hun zoon. Zij besloten nu eene *sibaso* [1] te laten komen, om den geest, die haar bezielde, te raadplegen of hun zoon reeds overleden was, dan wel nog leefde. Men maakte nu muziek in het huis en liet eene sibaso dansen. Weldra daalde de geest Boroe Halsa di Partibi, de dochter van den geest Djimbolang, uit de *Tano batak toroe* d. i. de onderwereld, in haar neder. Hij vroeg in de versierde geestentaal: „waarom, o menschen! klinkt het geluid van een stel muziek-instrumenten beneden de in rijen geplaatste daksparren boven den vloer van het huis?” De vader maakte nu zijn verlangen iets van het lot van zijn kind te weten bekend. Hierop gelastte de geest aan de muzikanten de muziek Gondang ni alamat mata ni intan te maken, die vereischt werd als zij het verborgene zou gaan raadplegen. De sibaso danste nu driemalen achtereen en verzocht vervolgens dat men de muziek van Batara Goeroe zou maken. Toen hieraan voldaan werd, danste zij weder. Deze melodie werd op haar verzoek weer vervangen door eene andere, Gondang panoekkoeni geheeten. Weder danste zij driemalen: toen zweeg de muziek en zij zelve en de aanwezigen, die tegelijk met haar gedanst hadden, hielden daarmede op. „Welaan! vader! hoofd van het dorp! zoo sprak nu de geest in haar; luister naar hetgeen ik u zal zeggen! ik heb mijne kunst het verborgene te ontdekken, geraadpleegd. Uw

---

vulden bamboeskoker door; elk der partijen neemt een stuk daarvan en de kalk wordt in de lucht gestrooid. Hierom hebben de daar aanwezige zendelingen de woorden van den engelenzang: «Vrede op aarde» vertaald door: kalkwerpen enz.

[1] Lieden, die het vermogen hebben een geest in zich te doen neerdalen. Het zijn doorgaans vrouwen. De naam beteekent eigenlijk: *het Woord*, namelijk dat men raadpleegt.

zoon is niet dood; hij is in een bosch, waar geesten huizen; hij is reeds gehuwd; hij zal komen met zijne vrouw. Maar, o gij onze vorst! waarschijnlijk zal hij opspraak bij u verwekken; waarschijnlijk zal gebeuren wat nog nooit gebeurd is!" De geest verhaalde hem verder dat de vrouw van zijn zoon vroeger eene ilik was geweest, hoe beiden, door elkanders schoonheid bekoord, verliefd waren geworden op elkander en ten slotte in den echt waren getreden. De vader vroeg haar nu hoe hij het moest aanleggen om zijn zoon van deze vrouw te scheiden. Het antwoord van den geest heeft de schrijver niet medegedeeld. Nadat zij gesproken hadden, verliet de geest de door haar bezielde vrouw en hield de muziek op.

Een maand later kreeg het dorpshoofd weder een zoon, wiens langen, opgesmukten naam wij hier niet zullen vermelden. Intusschen was de verloren zoon nog maar altijd niet teruggekomen, zoodat de vader begon te twijfelen aan de waarheid van het berigt dat hij nog leefde. Radeloos van wanhoop wentelde hij zich nu dag en nacht over den grond.

Toen Radja Manoeboeng dilangit eenigen tijd met Nan djomba had zamengewoond, gevoelde hij verlangen om naar zijne ouders terug te keeren. Zijne vrouw echter wenschte eerst de hare te bezoeken en hij stemde hierin toe. Men begaf zich nu op weg, en de wolkengeest strekte den reizigers tot gids en ging daarom voorop; Nandjomba ging in het midden en achteraan kwam haar man. Nan djomba stuitte de zon in haren loop, zoodat het altijd dag bleef voor de reizigers, ofschoon voor het overige menschdom de afwisseling van dag en nacht geregeld voortging. Onderweg kwamen zij onder anderen aan eene plaats, waar de voorbijgangers plagten uit te rusten, en bij hun vertrek betel met toebehooren neer te leggen en een gebed te prevelen voor de sombaon, de (vrouwelijke) beschermgeest van die plek, als een toovermiddel om geluk te erlangen. Op eene andere plaats, waar bijzonder schoon suikerriet groeide, nam de radja een stok daarvan, schilde dien, sneed hem in stukken en noodigde zijne vrouw uit er van te nuttigen. "Eet dat, dochter van oom! zeide hij, gij zijt immers al dorstig." Zij scheen echter eenige vrees te hebben dat hij haar wilde vergiftigen. Eerst nadat hij haar onderrigt had in het gebruik, namelijk dat men het slechts moest uitkaauwen, en het sap inslikken, proefde zij van het riet. Hoe bedreven ook in het vlechten van boombladeren en in tooverkunsten, was zij toch van andere zaken zeer onkundig. Van niets kende zij de

namen, naar zij zeide, zoodat haar man haar niet alleen met den naam van het suikerriet en zijn bovenvermeld gebruik, maar ook met verscheidene andere voorwerpen, die men op reis aantrof, zooals eene waterleiding tot bevochtiging der velden, oebi's enz. bekend moest maken. Aan eenige lieden, dienaars van Radja Singga Oeloebalang, die juist oebi's uitgroeven, verhaalde Radja Manoeboeng di langit, wie hij en zijne vrouw waren. Deze lieden gingen terstond den vorst de komst zijner dochter en van zijn schoonzoon melden. Hij ging hun te gemoet met de bevolking der hoeta (dorp); de vreugdeschoten knalden als maïskorrels, die men bezig is te bakken.

Het geluid der geweerschoten trof de ooren van Radja Manoeksang langit. „Wat mag er toch wel gebeuren in het dorp van mijn ouderen broeder, dat er geweerschoten knallen? als men maar niet misschien een aanval doet op zijn dorp! maar ik weet niet dat hij aanleiding tot strijd heeft met den een of ander!" Zoo ongeveer sprak hij bij zich zelven. Weldra maakte hij zich reisvaardig en begaf zich tot zijn broeder; eene met schietgeweer gewapende bende vergezelde hem. Doch reeds aan de poort van het dorp zijns broeders vernam hij het voorgevallene, de terugkomst van zijn zoon, die drie vogelen was gaan zoeken, en diens huwelijk met zijne nicht. Het bleek nu echter dat dit huwelijk naar Bataksche begrippen bloedschande was. Al de afstammelingen namelijk van een man vormen met elkander eene marga en mogen niet met elkander trouwen. Vader en oom trachtten nu Radja Manoeboeng di langit te bewegen, zich van zijne vrouw te scheiden; men beloofde hem vijf andere vrouwen in de plaats te zullen geven. Maar hij antwoordde: „al stond een mes boven, en een kerfblok onder, al moest mij 't hoofd even als een rijpe vrucht van den romp vallen, daar geef ik niets om; [1] zoo ik echter van haar moet scheiden, dat wil ik niet!" De vader wist geen raad, toen hij deze woorden hoorde. Daarop maakte men muziek; de zoon en zijne gade dansten eene poos. Vervolgens sprak Nan djomba onder het maken van eene sĕmbah: „met eerbied rigt ik het woord tot u, broeder! vorst Manoeboeng di langit! onze vader wil u immers doen huwen (met andere vrouwen); neem mij dan niet tot vrouw! Wij zullen aanleiding tot opspraak geven." „Neen! was het antwoord van haar man;

[1] Dergelijke beeldspraak schijnt in de Bataksche literatuur stereotyp te zijn. Het eerste gedeelte dezer uitdrukking komt ook voor in de Gesch. van Malin Deman, pag. 92.

wat het oog heeft uitverkoren, is ook dat waar 't gemoed naar gehaakt heeft! indien gij van mij gescheiden wordt, zoo is 't beter dat ik u doode! indien gij niet aan mij toebehoort, zoo bezitte u ook geen ander!" Zijne vrouw zweeg op dit gezegde; vervolgens gingen zij beiden weer aan het dansen en toen zij daarmede ophielden, verstomde ook de muziek. De vader van Nan djomba slagtte nu een buffel om de terugkomst zijner dochter door een maaltijd te vieren. Zijn jongere broeder werd hierop teruggeleid naar het dorp, dat hij bewoonde; ook daar werd de komst van het echtpaar door een maaltijd van buffelvleesch feestelijk gevierd. Toen er eene maand na hunne aankomst verloopen was, verzocht Singga Oeloebalang hen te verhuizen en elders een nieuw dorp te stichten. Zij voldeden aan dit bevel en kregen daar zonen en dochters.

Malin Deman is de titel van een verhaal, dat uit de Mĕnangkabosch Maleische literatuur is ontleend. Het is echter geheel en al gebatakiseerd, zoodat slechts enkele eigennamen en plaatsen uit het oorspronkelijke daarin zijn overgebleven. De held der geschiedenis, Malin Deman, is de zoon van Amat Sindar di goenoeng [1], die het dorp Tano Tandjoeng moeara siboekkoek bewoonde. Toen hij groot genoeg was om ter vischvangst te gaan, beval zijne moeder hem eens te gaan visschen. Hij voldeed aan dit bevel, maar kreeg niets in zijn net. Hij zeide nu tot zijn slaaf, Salamat pandjang goemba, die hem vergezelde, dat men naar eene andere plaats, waar het water stil was, moest roeijen en daar het net uitwerpen. "Al stond een mes boven, en een kerfblok onder, zou ik er toch geen lust in hebben mij daarheen te begeven, want men zegt dat daar krokodillen zijn, hunne staarten raken in elkaar gekronkeld en hun ooren flappen tegen elkaar, zoo talrijk zijn zij." "Kom, ik zie dat gij bevreesd zijt, jongere broeder! antwoordde zijn heer, wat baat het dat men den dood tracht te ontwijken? indien gij de portie zijt van een tijger, al blijft gij ook binnen het dorp, hij komt u toch halen; zijt gij de portie van den vijand, en men schiet buiten op elkander, terwijl gij te huis zit, gij wordt toch geraakt; zijt gij de portie van een krokodil, al reikt het water,

[1] Wij geven hier den korteren vorm van dezen naam, zooals die meermalen in het verhaal voorkomt. Bataksche eigennamen zijn dikwijls zeer lang, hetgeen als sierlijk wordt beschouwd. De lange nasleep van zulke namen is echter dikwijls voor geen verklaring of vertaling vatbaar.

waarin gij staat, niet hooger dan de knieën, hij zal u toch pakken." De slaaf had nu geene tegenwerping meer en men roeide naar de bedoelde plaats.

Intusschen was Boroe Tapi mombang soero, eene dochter van Batara Goeroe, uit den Hemel neergedaald en ging zich hier op aarde baden. Eenige voorwerpen, die haar toebehoorden, namelijk een wonderring, een tabaksbuidel, eene soort van citroen, hare sĕpah of toebereide betel, en het langste van hare hoofdharen legde zij neder op een paal, die boven het water uitstak. Terwijl zij zich baadde, werden die voorwerpen verslonden door een grooten visch, Ati rangga genaamd. Deze visch ging vervolgens boven op het net liggen, dat Malin Deman uitspreidde, zoodat het hem onmogelijk viel dit op te halen. Zijn slaaf dook nu onder water om de oorzaak hiervan te onderzoeken. Maar zoodra hij beneden was, spuwde de visch op hem en terstond stierf hij. Malin Deman, die zeer bedroefd was, toen hij zijn lijk naar boven zag drijven, kreeg van een kiekendief den raad de punt van zijne kris zijn slaaf in den mond te steken, waardoor hij zou herleven. M. D. deed alzoo met gewenscht gevolg. Hij dook nu zelf onder water, bespeurde den genoemden visch, doodde hem en droeg hem in zijne schuit. De voorwerpen, die de visch had verslonden, vond hij in diens ingewanden en tot zijne verbazing kwamen zij juist overeen met hetgeen hij zelf van dien aard bezat; ook de wonderring paste juist aan zijn vinger. Hij vernam weldra van een ambaroba, eene soort van duif, wie de eigenares was van een en ander. — Kort na zijne tehuiskomst stierf zijn vader en eene maand na de viering van het lijkfeest ging M. D. met zijn reeds bekenden slaaf op reis. Onderweg viel eene vrucht van een zekeren boom voor de voeten van zijn slaaf neder. Schoon door M. D. gewaarschuwd dat deze vrucht vergiftig was, at hij die toch op en overleed dien ten gevolge. Nu zette M. D. de reis alleen voort. Maar de begoe (geest) van den slaaf riep hem terug, zoodat hij bewogen werd het graf nog eens op te delven. Daar hij echter zijn slaaf dood daarin zag liggen, vervolgde hij zijn togt. Hij werd echter nog eens teruggeroepen, zette zich nu op het graf neder en bad de begoe hem toch niet bestendig te kwellen; na zijne terugkomst, beloofde hij, zou hij hem in zijn dorp bij zijn vader begraven. Sedert liet de geest hem met rust. In een dorp, waar een vrouwelijke geest woonde, vernam hij van haar dat Boroe Tapi mombang soero, aan wie het gevondene toekwam,

nu en dan op aarde plagt neer te dalen om een sanggoel (hier: bloemen of bladeren die men in het haar draagt) te halen. Bij de eerste gelegenheid dat zij terugkwam en het dorp bezocht, sprong hij eensklaps voor den dag, omarmde haar en zeide dat hij haar tot oebikookster d. i. tot vrouw, wenschte te nemen.[1] Hare kleederen, waaraan vleugels bevestigd waren, nam hij weg, zoodat het haar onmogelijk werd naar den Hemel terug te vliegen. Tegenspraak baatte haar niet. Nadat zij nu hare gezellinnen gelast had naar den Hemel terug te keeren, reisde M. D. met haar naar zijn dorp. Onderweg vertoefde hij even bij de begraafplaats van zijn slaaf en verhaalde het voorgevallene aan zijne vrouw. Door aanwending van geneesmiddelen, die zij in *boeli boeli* bij zich droeg, gelukte het haar hem weer in het leven te roepen.[2] M. D. bereikte gelukkig zijne woonplaats. Daar werd zijne aankomst door vreugdeschoten, muziek en dans feestelijk gevierd. Eerst dansten de mannen en vervolgens de vrouwen. De vrouw van M. D. muntte daarin zoozeer uit, dat de muzikanten, door bewondering vervoerd, de stokken, waarmede zij op hunne pauken sloegen, uit de hand lieten glippen; haar man grinnikte van genoegen. Alle dorpsbewoners werden op rijst en buffelvleesch onthaald. Den volgenden dag noodigde men ook de bewoners der naburige streek, die onder

[1] Dergelijke verhalen omtrent hemelsche nimfen of jonkvrouwen, die nu en dan op aarde neerdalen om zich te baden en wier van vleugels voorziene kleederen door een minnaar bemagtigd worden, zijn in den geheelen Ind. Archipel verbreid. Men vindt ze in Jav. en Mal. geschriften, ja tot in eene legende der Bantiks van de Minahasse. Ook in andere gedeelten van het Bataksch leesboek komen dergelijke verhalen voor. Zij zijn, naar het schijnt, van Hindoeschen oorsprong. Althans, in de Bahar Danisj, eene verzameling van verhalen in het Perzisch, die geheel of grootendeels aan Hindoesche bronnen is ontleend, leest men zulk eene geschiedenis. Uit het Oosten kwam zij in Europa, waar men haar in het Nibelungenlied en in eenige volksverhalen terugvindt.

[2] *Boeli boeli* zijn zeer kleine aarden of tinnen potjes, waarin men toovermiddelen bewaart, die tot genezing van kwalen en andere doeleinden dienen. Hetzelfde woord beteekent ook in het Makassaarsch dergelijke potjes. De Makassaren bewaren daarin voornamelijk toovermiddelen, waarmede men de harten van meisjes tot zich trekt. Ook hangen zij, bij inwijding van een huis, een boeli boeli, met zekere ingredienten gevuld, aan een der palen, liefst aan den middelsten. De Christenen op Boano hebben grootere en kleinere potjes van dien aard, die weer in mannelijke en vrouwelijke onderscheiden worden. Men houdt ze daar voor de woonplaatsen der zielen van dooden en rigt huisjes voor hen op, waarin men spijzen tot offeranden voor hen neerzet. (Meded. v. h. Ned. Zendel. IV p. 79 en Mak. Woordenb. s. v.) Ook in 't Maleisch beteekent *boeli* zulk een potje.

dezelfde wetten leefden, te gast. Men slagtte een groot varken en liet het niet aan palmwijn ontbreken. Voor de *pardebatá*, d. i. voor hen, die geen vleesch van varkens of honden mogen nuttigen, omdat zij nu en dan door een god bezield worden, slagtte men drie kippen. Men danste en stoeide druk met elkander. Zijn slaaf voerde een zwaardedans uit en was daarin zoo bedreven, dat niemand der gasten zich met hem durfde te meten. Des anderen daags werd het feest voortgezet. Men slagtte nog een paar buffels en de vrouw van M. D. danste weer zoo verrukkelijk dat de aanwezigen zich van bewondering op de borst sloegen. Toen zij ophield, gevoelden de toeschouwers zich teleurgesteld als iemand, die zijn hengel in stukken ziet gaan. Vervolgens dansten allen, die lust hadden, eerst de mannen, daarna de vrouwen. Men ging nu aan den maaltijd, gebruikte betel en de gastheer rigtte de gewone complimenten tot de gasten waarbij hij te kennen gaf dat hij zich gelukkig zou achten, zoo er spijzen waren, waarvan zij iets nuttigden, maar dat zij het hem niet kwalijk moesten nemen, indien die ontbraken, waarop hij nog een en ander, voornamelijk over de aanleiding van het feest, liet volgen. [1] Hiermede was het feest afgeloopen en de genoodigden keerden naar huis.

Na eenigen tijd werd de vrouw van Malin Deman zwanger en voelde zich ongesteld. Hij wist echter een geneesmiddel, dat zij hem opgaf, voor haar te bekomen en zij herstelde weldra. Eene maand later werd zij weder ziek. Zij noemde nu haren man de middelen op, waardoor zij zou herstellen en voorspoedig bevallen. Hij moest haar namelijk het hart van eenige dieren tot spijs bezorgen; te weten dat van een olifant, een rhinoceros, een hert, een wild zwijn, een beer en eene slang [2]. Malin Deman vertrok daarop met zijn slaaf om deze dieren te zoeken. Het eerst troffen zij een olifant aan. „Onderwerp u, olifant Bonggaron! (zoo was zijn naam) ik wil uw hart nemen tot spijs voor mijne vrouw." Zoo sprak hij den olifant toe. „Waarom zou ik mij aan u onderwerpen? indien ik u zelfs maar aanblaas, zijt gij dan niet reeds dood?„ was het antwoord. „Wat dit uw zeggen betreft, grootvader! in dit opzigt is men

---

[1] Dergelijke complimenten pleegt de gastheer steeds, veelal na afloop van het maal, te maken. Zij komen doorgaans daarop neder, dat het onthaal weinig beteekent en de gasten het maar voor lief moeten nemen.

[2] Deze dieren worden hier door bijvoeging van hun verschillende eigen namen nog nader aangeduid.

van de goden afhankelijk; als gij mij doodt, zoo berust ik er in." [1] Nu prevelde hij drie tabas (tooverformulieren) die de strekking hadden den olifant af te schrikken, hem vrees aan te jagen en allen tegenstand onmogelijk te maken. Vervolgens greep hij hem bij een oor, slingerde hem op den grond en sneed hem het hart uit. Door toovermiddelen deed hij hem echter dra herleven. Ook de overige dieren, die hij zocht, ontmoette hij; die zich niet vrijwillig onderwierpen, wist hij door tooverformulieren te dooden, en alle riep hij weer in het leven terug. Zijne vrouw herstelde nu door de verkregene middelen en baarde hem een' zoon, bij wiens geboorte een zeer hevig onweder ontstond, dat bedaarde, zoodra de moeder, naar Bataksche gewoonte, kort na de bevalling, zich bij een vuur had geplaatst. [2] De zwaluw Leang leang mandi, die in de verhalen vaak als boodschapster der goden voorkomt, daalde nu, op last van Boroe Poertie Bongsoe Oloan, neder om te zien of Malin Deman een zoon dan wel eene dochter had gekregen. Ook maakte zij hem bekend dat indien hem een zoon was geboren, hare gebiedster wenschte dat deze den naam zou krijgen: Radja Mogot daoana radja mogot tarlalo moedo. Malin Deman noemde hem aldus en vierde zijne geboorte door een groot gastmaal.

Toen dit kind opgroeide, toonde het zich zeer ongezeggelijk en ondeugend. Eens onder anderen ging hij met open mond naar den hemel gerigt staan, waarop regen, storm en aardbeving ontstonden en verwoesting in de huizen werd aangerigt. Nu gaf de moeder van Malin Deman haar misnoegen te kennen dat

---

[1] *Oppoe* (naar Mandaïlingsche uitspraak ook *ompoe*) beteekent grootvader of grootmoeder. Het wordt dikwijls, evenals ons *Heer* gebezigd, als men iemand toespreekt, daar de Batak geen andere titels pleegt te bezigen dan verwantschapstermen. Dat dit *oppoe* etymologisch verwant is met verscheidene woorden van dergelijke beteekenis in andere talen van N. I., heb ik in mijne «Mededeelingen over Makassaarsche taal- en letterkunde» (Deel VI van dit tijdschrift) trachten aan te toonen. Op de Philippinen spreekt men, volgens Velarde, krokodillen somtijds met dien naam toe (nono, Tagaalsch = grootvader). Ook de Muscogen, een Indiaansche stam in N. Amerika, noemen het heilig vuur, dat zij vereeren, grootvader en denzelfden titel geven andere stammen in dat werelddeel aan den uil, die een hunner voornaamste heilige dieren is. (Waitz Anthropologie der Naturvölker. Dl. III).

[2] Zoodra de kraamvrouw van haar kraambed opstaat, gaat zij met haar kind met den rug naar een vuur zitten. Een dergelijk gebruik bestaat ook elders in den Archipel hier en daar en op Malaka; vroeger, onder anderen, bestond het ook bij de Alfoeren der Minahasse. Ook op Madagaskar is het in zwang. (Ellis Hist. of Madagascar. Vaughan. Notes on Pinang and Prov. Wellesley in Journal of the Ind. Arch. New Ser. Vol II.)

haar zoon eene vrouw gehuwd had, die hem zulk een vreemd kind had geschonken. De vrouw van Malin Deman nam dit gezegde, dat haar weldra ter oore kwam, zeer euvel op. Eens liet haar man zich door haar het hoofdhaar van ongedierte reinigen en viel daarbij in slaap. Intusschen haalde zijn zoon uit de gulp der sjerp, die zijn vader droeg, de bovenkleederen zijner moeder; zij trok die aan, na haren man zachtjes neergelegd en een tooverformulier gepreveld te hebben, opdat hij haar vertrek niet zou bespeuren en verhinderen. Zij vloog nu, haren zoon medenemende, naar hare ouders in den hemel terug. Hier hoorde zekere Radja Badjoette van hare wederkomst. Eerst wilde hij haar op eene onan (markt, want die worden ook in den hemel gehouden), schaken, maar vond haar daar niet. Batara Goeroe, tot wien hij zich vervolgens begaf, hield de poort van zijn dorp voor hem gesloten en liet hem niet toe, daar hij kwade oogmerken bij hem vermoedde. Hoe het ten slotte met dezen radja afliep, zullen wij weldra zien.

Malin Deman kon zich niet troosten over het gemis van zijne vrouw. Hij nam afscheid van de zijnen en ging op reis om haar te zoeken. De vreemde ontmoetingen die hij op zijn togt had, kunnen wij hier niet alle vermelden, maar bepalen ons tot de mededeeling van het voornaamste. Eens, terwijl hij zich aan den voet van een hoogen boom ophield en over zijne teleurstellingen weende, kwam een geschubde miereneter voorbij. Hij greep dien en zeide: „Onderwerp u, miereneter!" „Waarom moet ik mij aan u onderwerpen? o onze vorst! wat heb ik tegen u misdaan of misdreven?" vroeg de miereneter. „Wel, miereneter! gij hebt eigenlijk niets tegen mij misdaan, maar omdat ik honger heb, wensch ik u op te eten, als geneesmiddel voor mijn hongerigen buik. Indien gij echter in het leven wilt blijven, voer mij dan naar boven in dezen boom!" De miereneter klom nu in den boom en Malin Deman hield zich vast aan zijn staart; zoo werd hij naar boven getrokken. Naauwelijks was hij daar, of een hevige wervelwind deed hem naar beneden storten; zijne beenderen werden verbrijzeld en hij was dood. Toen kwam de geest van zijnen vader tot hem, raakte hem even aan met de kris, die een erfstuk der familie was, en hij herleefde. [1] Daarna beklom hij een hoogen bamboestaak. Deze boog zich echter zoo naar beneden, dat hij weder dood viel. Nogmaals wist de geest

[1] De geesten van overleden bloedverwanten beschermen den mensch, naar het volksgeloof der Bataks.

van zijn vader hem door een toovermiddel in het leven terug te roepen. Hij kwam vervolgens aan de rots Batoe nanggar djati, over welke bevoorregte stervelingen in vroegere tijden den hemel konden bereiken. Daar ontmoette hij een grooten banggit, eene soort van leguaan, dien hij ving om hem tot stilling van zijn honger te verslinden. Malin Deman liet hem echter vrij, daar hij zich bereid verklaarde hem aan zijn staart naar boven op den top der rots te trekken. De wortelen van den hemelschen vijgeboom hingen tot op deze kruin naar beneden. Een kiekendief [1] waarin de geest van zijn vader gevaren was, raadde hem nu langs deze wortels tot de poort van den hemel op te klimmen. Op deze wijze gelukte het hem eindelijk in den hemel te komen. In het dorp, waar de zuster van zijne schoonmoeder woonde, trof hij zijn zoon aan, die hem niet herkende en aan wien hij zich ook niet bekend maakte. Hij onderwees hem dagelijks in de wigchelkunde en het uitvoeren van zwaardedansen. Op zijn verzoek kreeg Malin Deman eenige muzijkinstrumenten, namelijk gongs, pauken en eene soort van clarinet. De verrukkelijke muziek, die hij maakte, deed allen, die ze hoorden, den slaap vergeten. Ook zijne vrouw hoorde hem spelen. Haar zoon had haar reeds het uiterlijk van Malin Deman beschreven, o. a. dat hij zeven zonnevlekken op ééne rij had. [2] Door een en ander ontstond een flaauw vermoeden bij haar dat de muzikant en leermeester van haar zoon geen ander was dan haar echtgenoot. Deze ging daarna met zijn zoon op weg om eene onan te bezoeken. Zijne vrouw, die dit plan vernomen had, wachtte hem onderweg op, met het oogmerk hem vast te houden, indien zij hem als haar man mogt erkennen. Malin Deman voelde toen eene omineuse beweging aan zijn ligchaam en begreep daardoor haren toeleg [3]. Hij sloeg nu een anderen weg in, zoodat zij te vergeefs op zijne verschijning wachtte en door een toovermiddel maakte hij het haar onmogelijk den weg naar huis te vinden. Ook zond hij haar een hevigen

---

[1] Hoelis hoelis heet de kiekendief, naar het geluid dat hij maakt, wanneer hij, als waarschuwer van den kant van overleden verwanten, zich aan de menschen vertoont.

[2] De Bataks beschouwen zonnevlekken als eene schoonheid.

[3] Het bijgeloof van verschillende volken hecht veel aan dergelijke bewegingen. Wij herinneren hier aan het Javaansche *kĕdoet* = trilling der zenuwen of trillende beweging van het bloed, b. v. in wenkbraauwen, lippen enz. In het Britsch Museum vonden wij in een MS. (No. 12294, Romance of Gonda Kusuma volgens den catalogus) een stuk, dat daarover handelde.

wind toe, waardoor zij geheel doorwaaid werd en van koude bibberde. Eenige bezoekers van de onan hadden hanen medegegebragt, wier namen, zoowel als die van hun eigenaars, worden medegedeeld. Malin Deman was zoo gelukkig alle weddingschappen, die hij bij de hanengevechten aldaar aanging, te winnen. [1] Den volgenden dag wilde zijne vrouw hem in het dorp, waar hij vertoefde, bezoeken. Bij hare nadering gevoelde hij weder eene omineuse beweging aan zijn ligchaam en bewerkte nu door een toovermiddel, dat zij van insecten werd gestoken, zoodat zij het uitschreeuwde van pijn. Malin Deman, die in een paarden manggaboom was geklommen, om haar gade te slaan, schaterde van lagchen. Andermaal begaf Malin Deman zich naar eene onan en toen zij hem weder te gemoet ging, sloeg hij weer een anderen weg in en zond eene groote slang op haar af, die zich om haar heen kronkelde, zoodat zij zich niet kon verroeren. Op de marktplaats trof hij den ons reeds bekenden radja Badjoette aan, van wien hij reeds eene weddingschap bij het hanengevecht had gewonnen. Deze daagde hem uit tot een worstelstrijd. Onder het worstelen slingerde de radja Malin Deman met zulk eene kracht weg, dat hij midden door de lucht zweefde en vervolgens naar beneden zonk, zevenmaal zoo diep als de hoogte is van een arengboom. Hij kwam neder op eene vlakte in de onderwereld, nabij een dorp, waar eene zuster van zijn vader, Roedang Boeloe Begoe genaamd, woonde. Hij prevelde een tooverformulier en zoo gelukte het hem weer boven te komen ter plaatse waar hij het laatst geweest was. Hij hervatte de worsteling met radja Badjoette, maar werd weer, even als vroeger, nagenoeg op dezelfde plek ter neer geworpen. Nogmaals kwam hij boven, nogmaals worstelde hij met zijne partij, doch met even ongelukkigen uitslag. Bij deze derde worsteling viel hij in de wortels van een banjaanboom, waarin hij met zijn hals bekneld raakte. Hij kon zich niet losmaken en bad in zijn nood de goden om redding [2]. Eindelijk gelukte het hem zich van de wortels te bevrijden.

---

[1] Hanengevechten zijn alleen bij de Mandaïlingsch sprekende Bataks in gebruik, die meerendeels Mohammedanen zijn.

[2] De namen van hen, tot wie hij zijn smeekgebed opzond (*martangijang*) en die hij zijn boezemvrienden noemt, zijn: *Radja Soetan Panalinan, Adji Marimboeloe Bosi, Adji Oerang Mandopa; Adji di Akkola* en *Roedang Boeloe Begoe*, de bovengenoemde zuster van zijn vader. Wij merken hierbij op dat Adji di Akkola eigenlijk beteekent: vorst van Angkola en dat deze, zoowel als Adji Oerang Mandopa, een held is in bekende Bataksche verhalen, die ook in het Mandaïlingsch gedeelte van het leesboek zijn opgenomen. Malin

Boven gekomen ving hij den kamp voor de vierde maal aan en thans moest zijn tegenstander voor hem onderdoen en viel op den grond. Malin Deman nam nu een ijzeren staaf, boog dien sterk, waarbij hij zich zoo buigzaam toonde als een birbirpaddestoel en wond hem om het ligchaam van radja Badjoette, zonder zich om de jammerkreten van den gefolterde te bekreunen. Nu beval Malin Deman zijn zoon zevenmaal op het hoofd van Radja Badjoette te treden, spuwde in diens mond en wierp hem daarop in eene rivier, op eene plaats waar zij diep was. Zoo stierf Radja Badjoette. Malin Deman eischte toen de schulden op, die hij voor de gewonnen weddingschappen had in te vorderen; hen, die niet konden betalen, nam hij als pandelingen mede. Door een tabas verloste hij zijne vrouw van de slang, die zich om haar had geslingerd en door een andere tabas deed hij haar nog eenigen tijd ronddwalen, waarna zij eindelijk toch weer in het dorp van hare moeder teregt kwam. Malin Deman ging nu met zijn zoon, aan wien hij zich nog altijd niet als vader had bekend gemaakt, naar het dorp van vorst Datoe Aram Banoewa. Hij bleef daar een paar dagen en at in dien tijd al de rijst van zijn gastheer op, zoodat ook de overige dorpsbewoners rijst aanbragten, om den onverzadelijken honger der twee vreemdelingen te stillen. Aram Banoewa koesterde een geheimen wrok tegen hen, omdat Malin Deman Radja Badjoette gedood had, terwijl het verboden is bij gelegenheid van een onan oorlog te voeren of een tweegevecht te houden. Toen zij dus in de sopo (het gewone verblijf van vreemdelingen in de dorpen) gegaan waren om daar te overnachten, sloot hij de deur van dit gebouw en omsingelde hen met gewapend volk, dat hen met geweren beschoot. Zij werden echter niet getroffen, maar sprongen uit de sopo op straat, waar zij al hunne vijanden als riet nederhieuwen. Daarop drongen zij in de huizen, waar zij al wat mannelijk was vermoordden. De vrouwen spaarden zij en namen die met nog eenigen anderen buit mede. Malin Deman keerde nu terug naar het dorp zijner grootmoeder en kort daarna werd hij door zijne vrouw ontdekt, terwijl hij zich boven in een ambasangboom verborgen hield, vanwaar hij hare handelingen bespiedde. Door tusschenkomst van zijn schoonvader verzoende hij zich nu met haar, waarbij men overeen kwam dat beiden elk

---

Deman riep dus de geesten van vrienden of bloedverwanten aan. De twee eerstgenoemde radja's komen ook voor in het laatste gedeelte van dit verhaal.

een buffel ten beste zouden geven tot schadevergoeding voor het onregt van weerskanten gepleegd. De verzoening werd feestelijk gevierd, waarbij het niet aan eten, palmwijn en het gewone dansen ontbrak.

M. D. ging daarna weder op reis met zijn zoon, omdat hij dezen de kunst van oorlog voeren wenschte te leeren. Zij kwamen bij vorst Arang Matoetoeng en begonnen een worstelstrijd met diens schoonzonen. Zij (M. D. en zijn zoon) geraakten hierbij onder hunne partij. De zoon bad in deze verlegenheid zijn grootvader om hulp, die in de wereld der goden van dit midden woonde en M. D. zelf smeekte de straks genoemde Boroe Roedang Boeloe Begoe hem te redden. Zij wisten zich nu weer los te wringen en hunne tegenstanders onder zich te krijgen; deze weerstonden echter aanhoudend en de nacht maakte een einde aan den kamp. De worsteling werd den volgenden dag hervat; M. D. en zijn zoon prevelden de tabas panggobopon d. i. de tooverformule van gebrul. Nu brulden zij zoo geweldig dat de grond trilde evenals een birbirpaddestoel. Het gelukte beiden hunne tegenstanders weg te slingeren. Zij zweefden door de lucht en zonken in de aarde zevenmaal zoo diep als een saguweerboom hoog is. De een raakte hierbij vast in de wortels van een banjaanboom, waar hij het leven liet, en de ander kwam in het hol eener slang teregt, die hem ombragt. De bevolking van het dorp omsingelde nu het verblijf van M. D. om den dood der beide personen te wreken. M. D. verdedigde zijne handelwijze eerst door de toedragt der zaak te verhalen. Toen dit niet hielp, hieuw hij velen neder, de overigen vlugtten en verhuisden uit het dorp. Hij hieuw Aram Matoetoeng het hoofd af en nam dit als zegeteeken mede. Hij legde het op het dak der sopo in het dorp van zijn schoonvader. Deze strooide eenige rijstkorrels op het hoofd van zijn kleinzoon, hetgeen de Bataks plegen te doen, als iemand gelukkig ontkomen is aan een gevaar. M. D. gaf zijn verlangen te kennen om van het hoofd van zijn gedooden vijand een groote *pangoeloebalang* te maken [1].

[1] Een pangoeloebalang of pĕngoeloebalang is een toovermiddel, dat uit allerlei bestanddeelen is zamengesteld. Het voornaamste ingredient is het hoofd van een mensch. Dit toovermiddel wordt beschouwd als een oorlogsgeest, die als voorvechter (oeloebalang) den vijand bestrijdt. II Leesb. pag. 94 wordt echter ook een geest, die zich bij ijzer ophoudt, pĕngoeloebalang genoemd. Hier wordt de toebereiding van zulk een middel beschreven. Sommige Bataksche geschriften handelen uitsluitend over bereiding en gebruik enz. van een pangoeloebalang.

Zijn schoonvader raadde hem daartoe iemand te nemen, die zoo groot geworden was, dat een hem aangegord zwaard niet over den grond sleepte; eene gewone spreekwijze om een zekeren ouderdom aan te duiden. M. D. vond vervolgens op een weiland een veehoeder van dien leeftijd. Hij greep dien knaap en nam hem mede naar zijn dorp, waar hij hem aan een paal van de sopo vastbond. Men ging daarop de ingredienten van de pangoeloebalang zoeken, namelijk ineengerolde jonge bladeren, de van rijpheid geel geworden bladstelen van sommige gewassen, aarde die tusschen twee hoogten was neergestort, aarde, gras enz. die op een verrotten boomtronk lagen, wat in de tagoek [1], wat op den weg omgekomen was, zooals mieren, vlinders en ander dood gedierte, hout dat door beeren vaneen gereten, hout waarin de bliksem geslagen was en welriekende planten en citroenen. Toen dit bijeengebragt was, maakte men dien nacht muziek in het dorp en stopte den aan den paal gebonden knaap en het op het dak der sopo liggend hoofd eten in den mond. De genoemde ingredienten werden bijeengevoegd en in een rijstblok fijn gestampt, waarop men ze in een nieuwen kookpot deed, die met wit doek werd bedekt. Zeven dagen en nachten achtereen maakte men muziek ter eere van den aan den paal gebondene, die intusschen met meel werd gevoed, zoowel als ter eere van het afgehouwen hoofd en van de ingredienten. Nu ging men naar de woonplaats van den sombaon Djanggara i langit en nam den knaap, het hoofd, de andere genoemde bestanddeelen der pangoeloebalang, gongs en pauken mede. Men stak hout in brand en zoodra de vlammen opstegen, werd een met lood gevulde pot op het vuur gezet. Men goot dit lood, toen het vloeibaar was, in den mond van den knaap, die aan een slagtpaal was gebonden. Toen hij dood was, werd zijn lijk verbrand, het verbrande werd door en door gekneed, vervolgens nog eens in eene braadpan op het vuur gezet en daarna deed men de olie, die uit het vet droop, in groote, de verkoolde gedeelten in kleinere potten. Wat van de handen, de voeten en het hoofd verkoold was, ging alles in bijzondere potjes en werd, zoowel als de olie, met de straks vermelde ingredienten bestrooid. Nu begroef men al die potten gedurende zeven dagen. Men dolf ze toen weer op, maakte muziek en keerde terug naar het dorp van waar men gekomen was. Daar werden op de straat matten uitgespreid,

[1] Bamboekoker, waarin men palmwijn bewaart.

waar men de potten op neerzette. Een groote mannetjesbuffel werd aan een paal gebonden: de muziek liet zich weer hooren en Batara Goeroe begon te dansen, en bezong als het ware de pangoeloebalang, waarbij hij namen gaf aan hetgeen in de potten was; zoo noemde hij b. v. de verkoolde overblijfselen der handen Adji panogoe nogoe, die der voeten Adji patirambat enz. Vervolgens dansten M. D., zijn zoon en anderen; de buffel werd geslagt en toebereid en men vergastte zich aan zijn vleesch. Batara Goeroe onderrigtte daarop zijn schoonzoon, welke spijzen als offeranden aan de pangoeloebalang, die in de potten bewaard werd, gebragt moesten worden. De pangoeloebalang wordt namelijk als eene hoogere magt beschouwd, die van zijn bezitter onheil afwendt en voor diens vijanden daarentegen verderfelijk is [1]. Hij wordt daarom ook eene godheid (*oppoe*) genoemd en als zoodanig somtijds aangeroepen.

Eenigen tijd na afloop van het feest gaf M. D. zijn verlangen te kennen naar het verblijf der goden van dit midden (d. i. de aarde) terug te keeren, om iets te vernemen van den toestand zijner moeder en broeders. Men vertrok alzoo uit den hemel [2] en toen men beneden, en bij M. D's familie aangekomen was, werd er feest gevierd, hetgeen op de gewone wijze beschreven wordt. De rots Batoe nanggar djati sloegen zij in stukken, opdat geen ander sterveling zich voortaan eene bruid uit den hemel zoude kunnen halen. De opperkleederen hunner vrouwen verbrandden zij, om haar den terugkeer naar de bovengoden onmogelijk te maken. De rook, die daarbij opsteeg, was zoo sterk, dat de oogen van Batara Goeroe traanden en hij de zwaluw Leang leang mandi naar beneden zond om te onderzoeken wat er gebeurde, waarop zij hem de zaak berigtte. Weldra trad ook de zoon van Malin Deman in het huwelijk. Hij kocht eene dochter van een dorpshoofd Radja Amat sormin di laoet. In de beschrijving van de wijze, waarop dit huwelijk voltrokken werd, is niets eigenaardigs dat onze aandacht trekt. Wij merken slechts op dat er van geen priesterlijke wijding noch van aanroeping

---

[1] Het is vreemd dat wij niet lezen wat verder met het afgehouwen hoofd van Aram Matoetoeng gebeurde. Ik vermoed dat dit ook in het vuur geworpen werd, even als het lijk van den veehoeder. Mogelijk is op pag. 186 iets uitgevallen.

[2] Tegelijk met M. D. vertrokken ook Radja Soetan Panalinan en Adji Oerang Mandopa (zie boven pag. 262 Noot) uit den hemel vanwaar zij eene vrouw medevoerden.

der goden, noch van tooverceremonien bij de plegtigheid gesproken wordt. De geschiedenis eindigt met den dood van Malin Deman. Vóór zijn overlijden deelde hij zijnen zoon mede dat hij hem eenige familiestukken naliet, waartoe ook een vaartuig behoorde, waarvan het bovenste gedeelte, wanneer het vaartuig bouwvallig werd, in goud zoude veranderen, hetgeen door de uitkomst werd bevestigd.

Tot de zeer populaire verhalen behoort ook de geschiedenis van Djonaha [1]. Deze werd gedurig door zijne vele schuldeischers lastig gevallen, maar wist hen door allerlei listen van zijn hals te schuiven. Een paar voorbeelden zullen voldoende zijn om den geest van dit verhaal te doen kennen. Toen men hem eens om de betaling eener schuld van 120 bitsang [2] kwam manen, noodigde hij een der bezoekers uit hem naar een bosch te vergezellen. Hier deed hij alsof hij door zijn blaasroer pijlen blies op eenige vogelen, die op zijne nadering wegvlogen, terwijl hij hun last gaf, naar zijn huis te vliegen, opdat zij daar door zijne moeder toebereid zouden worden. Zijn medgezel gaf zijne bevreemding te kennen en riep uit: „hoe is dat? Djonaha! Is de door het blaasroer geschotene vogel gekregen? Ik zoude zeggen dat ik hem ver heb zien wegvliegen, zonder dat gij hem geraakt hebt! Djonaha wist hem echter te bevredigen of althans den mond te stoppen. Te huis gekomen werden zijne schuldeischers werkelijk op vogelen onthaald, die zijne moeder intusschen op eenige potscherven, die op een treeft waren gezet, had toebereid. Het schijnt dat Djonaha zich als zóó arm wilde voordoen, dat hij zelfs niet dan een gebroken pot had om zijn eten klaar te maken. De gasten meenden dat zij nu de door het blaasroer geschotene vogelen nuttigden, maar Djonaha had, vóór hij naar het woud ging, zijne moeder verzocht zeven kiekens [3] toe te bereiden, en deze waren hun thans voorgezet, zonder dat zij het bedrog merkten. De schuldeischer bood nu Djonaha aan hem zijne gansche schuld kwijt te schelden, indien hij het blaasroer wilde afstaan. Na eenige tegenkanting gaf Djonaha hem dit in betaling. Vóór men van elkander scheidde maakte Djonaha den bezitter opmerkzaam dat de wind niet op het blaasroer mogt blazen, en geen vlieg daarover heen loopen.

---

[1] Over de beteekenis van zijn naam zie men Tobasche Spr. p. 45.

[2] Zekere waarde, hetzij in goudgewigt of in geld. Zij kan hier niet nader bepaald worden.

[3] Er staat *nalakka indaloe* dat is: kiekens, die zoo oud zijn dat zij over den stamper van een rijstblok kunnen stappen.

In zijne woonplaats teruggekeerd nam de schuldeischer weldra de proef met het blaasroer, maar was niet weinig teleurgesteld, toen hij bij zijn terugkeer van de jagt geen der vogelen vond, van de velen, waarop het blaasroer, naar hij meende, zijne werking had uitgeoefend. Hij begaf zich weldra weder naar Djonaha en eischte dat deze het wapen terug zoude nemen en hem zijne schuld betalen. Maar deze wilde daarvan niets hooren. Na lang over en weder praten kwam men eindelijk overeen het geschil door het *tappoel manoek*, eene soort van godsoordeel, te laten beslechten. Nadat Djonaha offeranden aan eenige goden had aangeboden, doodde hij eene kip. Na eene poos gesparteld te hebben, viel zij eindelijk dood neder met de regterzijde naar boven gekeerd. Deze houding strekte, volgens de afspraak die tusschen beide partijen gemaakt was, tot teeken, dat het pleit ten gunste van Djonaha beslist was. Zijn schuldeischer erkende nu zelf dat hij moest onderdoen, en de genoemde schuld van Djonaha was nu voor goed uitgedelgd. Toen Radja Balingbingan hem op een anderen keer om de betaling eener speelschuld van 100 bitsang kwam manen, stopte hij 4 bitsang in de podex van een' hond, zoog die daaruit in tegenwoordigheid van dengene, die hem maande en wilde ze tot gedeeltelijke afbetaling zijner schuld doen strekken. Radja Balingbingan wilde nu volstrekt dien wonderbaren hond in zijn bezit hebben en drong Djonaha hem dien af te staan. Doch toen hij, naar zijn dorp teruggekeerd, dra bespeurde hoe hij bedrogen was, trok hij met 200 man tegen Djonaha's dorp op, om hem gevangen te nemen. Drie dagen en nachten beschoot men elkander met geweren; drie manschappen van Radja Balingbingan sneuvelden, waarop hij met zijne troepen naar huis trok. Djonaha, die geen enkel man verloren had, hield een vreugdemaal na den aftogt van zijn' vijand. Zeven dagen daarna kwam Radja Oedjoeng Barita uit het dorp Lengga Goenoeng eerst tot Radja Balingbingan, en vervolgens tot Djonaha, om hun zijne bemiddeling in het geschil aan te bieden. Beiden namen die aan, en elk hunner gaf hem ten bewijze daarvan een ring, als pokpang. [1] De zaak liep daarmede af, dat Radja Balingbingan, overeenkomstig de

[1] *Pokpang* bet. iets dat een wapen tegenhoudt of werkeloos maakt. Zóó noemt men vooral het teeken, dat de twistvoerende partijen een' bemiddelaar geven, ten teeken dat de vijandelijkheden geschorst zijn; meestal bestaat het in een mes, maar ook wel in een ring of iets anders, na de teruggave waarvan eerst de vijandelijkheden mogen beginnen. (Woordenb. in v.)

uitspraak van den scheidsregter, den hond behield, maar alle verdere aanspraak op zijne schuld verloor, en bovendien eene zekere waarde als boete aan Djonaha moest betalen. Een dergelijk geval had Djonaka later met een anderen schuldeischer, dat evenzoo tot zijn voordeel afliep. Bij die gelegenheid had Djonaha eenig goud in de podex van eene kip verborgen, waardoor de begeerlijkheid van zijn' maner werd opgewekt om dit dier te bezitten.

Datoe Paksaniodjoeng kwam van Djonaha de betaling eener speelschuld van 1000 realen eischen. Djonaha zeide weder dat hij die niet konde betalen en deed een vergeefsch verzoek aan zijne onderhoorigen, om zich borg voor hem te stellen. Nu nam de schuldeischer Djonaha mede, en daar deze voorwendde, dat hij wegens voetjicht niet loopen konde, legde men hem op bladstengels van een arengboom neder, bond hem stevig vast, en droeg hem aan stokken over de schouders voort. Nadat men eene poos voortgegaan was, hoorde men een ringgaroeng (soort van antilope) schreeuwen. Djonaha wist nu zijn schuldeischer, door hem een sprookje op de mouw te spelden, te bewegen de antilope op te sporen en hem zoo lang op den weg alleen te laten liggen, totdat men teruggekomen zoude zijn. Toen zij weg waren, werd hij door zekeren Gardjo Gardjo gevonden. Dezen verhaalde Djonaha dat zijn oom wenschte dat hij zijne dochter zoude huwen, maar dat hij zelf dit niet wilde; nu had zijn oom hem laten binden, om hem met geweld naar zijn huis te voeren, en tot dit huwelijk te dwingen. Gardjo Gardjo zeide dat hij haar wel zoude willen trouwen, en om zijnen wensch vervuld te zien, maakte hij Djonaha los, en liet zich op den draagtoestel vastbinden. Djonaha keerde nu naar zijne woonplaats terug. Datoe Paksa ni odjoeng kwam met de zijnen welhaast weder op de plek, waar hij Djonaha gelaten had. Hij had de antilope niet gevonden en miste zoo het gehoopte voordeel. Hij nam nu den plaatsvervanger van Djonaha mede en sloot hem, te huis gekomen, met de voeten in een blok, waaruit hij echter spoedig verlost werd, daar zijn oom, Radja Marsomba Dolok, Djonaha's schuld van 1000 realen aan den schuldeischer betaalde.

Nadat de bevrijding van Gardjo Gardjo door een feest was gevierd, trok zijn oom tegen Djonaha op, om diens dorp te veroveren. Voor het tot vechten kwam, werd de zaak in geschil tamelijk lang en breed van weerskanten besproken. Djonaha herinnerde zijne tegenpartij hoofdzakelijk daaraan, dat Gardjo Gardjo zelf gewenscht had zijne plaats in te nemen, en maakte opmerkzaam

op de bepaling van het verdrag, dat naar landsgebruik bij de opgehangene lever van een slagtbeest bezworen was door de vertegenwoordigers van hunne dorpen, die tot dezelfde confederatie behoorden [1], namelijk dat niemand een ander zonder voorafgaande waarschuwing zoude mogen beoorlogen. De strijd bleek echter onvermijdelijk te zijn; zeven dagen en nachten beschoot men elkander; zeven man van Djonaha werden door kogels van den vijand getroffen, maar toch niet gekwetst, van de soldaten van Radja Marsomba Dolok sneefden er zeven, waarop de vierhonderd man sterke aanvallers naar huis trokken. De vorst begroef de lijken zijner onderdanen aan het begin der omheining van het dorp en plantte eene heg van lattojoeng (een boompje met doornachtige bladeren) om hun grafheuvel. In ieders mond had hij het uiteinde van eene fluit gestoken. Indien de Datoe of de Soehoet [2] des nachts die door de dooden had hooren bespelen, zoo ware dit een voorteeken geweest, dat hun dood gewroken zoude worden. Gedurende drie nachten lette men op, maar niemand hoorde eenig geluid van die fluiten. Nu leidden de dorpelingen hieruit af dat zij ongewroken zouden blijven en raadden hun Radja aan, eene boete aan Djonaha te betalen [3]. Zekere Radja Martoekkot Bosi, vorst van het dorp Dolok Korsik kwam zijne bemiddeling aanbieden en beide partijen namen die aan. „Gij brengt ons water, gij brengt ons brandhout, zeven dagen en nachten hebben wij niet hier uit het dorp durven gaan!" sprak Radja Marsomba Dolok, verheugd dat men zich thans buiten de verschansing van het dorp konde begeven, daar de vijandelijkheden geschorst plegen te worden, zoo lang de scheidsregter in een geschil nog geene uitspraak gedaan heeft. Radja Martoekkot Bosi bepaalde daarop het bedrag der boeten, die gedeeltelijk in vleesch en ten deele in geld moeten opgebragt worden. Wat het vleesch betreft, zoo gaf Radja Marsomba Dolok een buffel, die ten behoeve van het verzoeningsmaal spoedig geslagt werd, en waarvan nog eenige stukken naar landsgewoonte aan den gever werden gebragt, (de zoogenaamde *si moelak*). Bij het slagten viel deze buffel op de

---

[1] Men weet dat in een groot deel der Bataklanden een federatief bestuur bestaat; verschillende dorpen hebben zich namelijk hier en daar tot bondgenootschappen vereenigd.

[2] De *soehoet* is bij een guerilla de persoon die de kosten draagt en, als hij overwonnen wordt, de boete betalen moet. (Woordenb. s. v.)

[3] Eene andere proef door middel van *sattoeng* (bloesemknoppen van pisang), die wij met stilzwijgen voorbijgaan, had ook geen gunstige voorteekens opgeleverd.

regterzijde, waaruit de scheidsregter afleidde, dat er nog meer maners om schulden tot Djonaha zouden komen, hetgeen de uitkomst bevestigde [1].

Later deed Djonaha eene poging om zich akkers, die het eigendom waren van zijne onderhoorigen, door bedrog toe te eigenen. Zij wilden echter zijne aanspraak niet laten gelden, en toen het bleek dat het geschil niet door bemiddeling van menschen te vereffenen was, stelde Djonaha voor dat men de Sombaon [2], die in een banjaanboom bij de badplaats van het dorp woonde, uitspraak zoude laten doen. Dit werd goedgevonden. Toen nu Djonaha op genoemde plaats het woord rigtte tot de sombaon [2], kwam er eene stem boven uit den boom, die den akker der dorpelingen aan Djonaha toewees. Maar de mora [3] verklaarde nu dat de sombaon door deze beslissing onregt pleegde en onwaarheid sprak. „Welaan! laat ons dezen banjaanboom, waarin de sombaon woont, omhouwen!” hiermede besloot hij zijne woorden. De aanwezigen togen dadelijk aan het werk. Reeds waren twee derde gedeelten van den stam gekapt; hetgeen nog van den boom overeind stond kraakte, alsof het zoo dadelijk zoude vallen, toen Djonaha uitriep: „Vaders! gij zijt mijne vorsten! [4] laat deze boom niet door u geveld nedervallen! indien hij valt, zoo sterft mijne moeder. Zij is op dit oogenblik boven in den boom. Gij krijgt mas panoela [5] van mij, ik zal u een buffel en rijst te eten geven, maar laat mijne moeder niet door uw toedoen sterven!” Men staakte nu het verder omhakken. Djonaha voerde zijne moeder naar beneden. Men begrijpt dat hij zelf heimelijk haar in den boom gebragt en met haar afgesproken had, welke rol zij daar zoude spelen. Hij beleed nu zijne schuld, zag van alle aanspraak op de velden zijner onderdanen af, be-

---

[1] Een dergelijk voorteeken wordt ook in Mandaïlingsche verhalen vermeld.

[2] Over dit woord zie boven pag. 249.

[3] D. i. het hoofd der bewoners van een dorp, die van een andere marga zijn, dan de radja; Djonaha nu was radja.

[4] D. i.: ik bid u! laat u verbidden! Iemand, dien men niet bij name kent of dien men wil onderscheiden, spreekt men aan met *radja nami* = onze vorst!

[5] D. i. eene waarde in goudgewigt voor *panoela*. Het laatste beteekent het bedrag van vleesch, of wel een maal, dat de verliezende partij nog boven de boete aan de overwinnende te betalen heeft, welk maal de beide partijen met de regtsprekenden plegen te deelen. (Woordenb. in v. *toela.*)

taalde hun twaalf bitsang en de geheele bevolking van het dorp, jong en oud, van beide seksen, vergastte zich ten zijnen huize aan vleesch en rijst.

Vervolgens maakte Djonaha zeventien menschenbeelden van het hout van een hajoe saroe marnaëk, eene soort van boom, die vaak tot het maken van slagtpalen gebruikt wordt. Hij kleedde die allen en gaf aan elk betelhuidels en toebereide betel en doschte de mannenbeelden met hoofddoeken en de vrouwenbeelden met sanggoel's (haarwrongen) uit. De eersten voorzag hij bovendien van zijdewapens en de laatsten van een rabi (kapmes). Hij stelde ze op eene rij aan de grens van zijn' akker, ruimde gedurende drie nachten de sprokkels op van het hout, dat bij de ontginning daar omgehakt en verbrand was en zorgde bij het aanbreken van den dag weder te huis te zijn. Na afloop van dezen arbeid verzette hij de beelden, zoodat zij telkens op de grenzen van het reeds gezuiverde en nog te zuiveren gedeelte waren geplaatst. Hij maakte aan de dorpelingen wijs dat de beelden het werk verrigt hadden, dat hij zelf des nachts had uitgevoerd. Toen de akkers bezaaid moesten worden, verklaarde hij dat de beelden geen lust hadden hem hieraan te helpen, omdat zij vermoeid waren van bovengenoemden arbeid. Djonaha en zijne onderhoorigen wierpen nu zelven de rijstkorrels in de pootgaten, nadat Djonaha satti satti had gewijd aan de Boraspati ni tano, de sombaon, de boroe sanijang naga en de debatá na toloe, opdat de rijst goed mogt gedijen. [1] Daarop nam hij eenige korrels rijst van de satti satti en legde die op het hoofd van hen, die hij opgeroepen had, om den grond te bezaaijen zoowel als op zijn eigen hoofd, als middel om de tondi te huis te doen blijven. Middelerwijl bad hij de boraspati ni tano dat hij gezegend mogt zijn en zijn padi welig opwassen. Nadat de opgeroepenen gegeten hadden, keerden zij naar huis. Toen eene poos later de dorpelingen het onkruid uit hunne akkers wiedden, liet Djonaha het op de zijne eerst maar voortwoekeren, doch wiedde ze weldra heimelijk des nachts, en

---

[1] *Boroe Sanijang Naga* is de naam van zekere vrouwelijke watergeesten. De *Boraspati ni tano* zijn beschermgeesten, die over den grond waken en van wie men een gelukkigen oogst afsmeekt. *Debatá na toloe* zijn de drie voornaamste goden der Bataks, namelijk: *Batara Goeroe*, *Soripada* en *Mangala boelan*. *Satti satti* (van het sanskritsche *santi* = geschenk) is eene offerande, die veelal uit gepelde rijst en nog eenige ingredienten bestaat. (Woordenboek).

vertelde weder dat zijne beelden dit werk gedaan hadden. Het gerucht van die beelden kwam ter oore van Manoetsang Bosi, radja van het dorp Daling Matogoe. Deze ging tot Djonaha om van hem de betaling eener speelschuld van 1000 bitsang te vorderen. Op zijn dringend verzoek gaf Djonaha hem de beelden in plaats van geld ter voldoening van zijne schuld, en herinnerde hem tevens dat hij ze nimmer den naam van hout, maar steeds dien van beelden (gana gana) moest geven; noemde men ze hout, dan zouden zij niet meer willen werken. De radja verzuimde evenwel zijne onderdanen hiervan kennis te geven, waardoor het gebeurde dat, toen hij de beelden uit de sopo [1] naar zijn akker liet brengen, de menigte onder anderen zich uitliet, dat die beelden maar hout waren, waaraan men deze gedaante gegeven had. Zoodra de radja nu bespeurde dat de beelden niets uitvoerden en zijn akker verwilderde, bragt hij ze aan Djonaha terug, en eischte de betaling van zijne schuld. Maar daar het bleek, dat zijn volk het verbod in zijne onwetendheid overtreden had, was hij genoodzaakt van zijnen eisch af te zien.

Toen de rijst op de velden bij het dorp rijp geworden was, had het gebruik van het *mandjoppoet* plaats [2]. Djonaha legde de *pangalomoek ni eme*, dat is: verzoeningsmiddel der padi, [3] eene uit verschillende ingredienten bestaande offerande, onder aan de halmen neder, en terwijl hij die aanbood, uitte hij den wensch dat de oogst overvloedig mogt zijn. Vervolgens sneed hij met een scherp mes eenige halmen af, die in een zak vielen, dien hij open daarvoor had geplaatst, opdat niets van deze dus afgesnedene padi verloren zoude gaan. De Bataks, zegt de schrijver van dit verhaal, gelooven namelijk dat, indien er maar een korrel van de rijst, die voor het mandjoppoet dient, op den grond valt en wegraakt, er in dat jaar sterfgevallen zullen plaats hebben onder de huisgenooten van den bezitter van het veld, of wel dat zijn akker door oorlog verwoest zal worden. In het tegengestelde geval zal hij, die de ceremonie verrigt, met zijn gansche gezin gezondheid en voorspoed genieten, door

[1] Open gebouw in de dorpen, waar men vreemdelingen laat vertoeven, over kleine zaken beraadslaagt, enz.

[2] Hieronder verstaat men het plukken van een stuk of vijf rijstaren vóór den oogst.

[3] Ook de *Tondi* of geest van de rijst kan verstoord zijn, teekent v. d. Tuuk hierbij aan.

den zegen die aan het mandjoppoet verbonden is. Na afloop van den oogst noodigde Djonaha de dorpbewoners bij zich ten eten. Vooraf had hij aan de rijst, die hij hun voorzette, eene doreklucht weten te geven, en maakte hen diets, dat deze stank eigen was aan de rijst, die op de pas ontgonnen akkers groeide. Daar deze rijst hen walgde, maar Djonaha zelf er niets tegen had ze te nuttigen, zoo gaven zij hem uit eigen beweging al hunne op die gronden geoogste rijst. Djonaha offerde nu aan de parsoemangotan of geesten van zijn overledene bloedverwanten, die voor hem verschenen. Ook gaf hij offeranden aan Boroe Sindar Haomasan, de dochter van een der bovengoden, die als djoedjoengan (bezielende geest) voor eene poos in het ligchaam van zijne moeder nederdaalde. Men danste met de toppijon, eene soort van meelkoek, die tot offeranden dient, en de geest begon te spreken. Zij berispte Djonaha streng over het velerlei onregt dat hij begaan had, en voorspelde hem dat hij, zoo hij daarmede voortging, hoe langer hoe armer zou worden. Maar zoo hij zich beterde, en voortaan geen onregtvaardige handeling meer beging, niet meer stal, noch speelde, en geene trouweloosheid meer pleegde, dan zoude het hem welgaan. Djonaha beloofde nu gehoor te zullen geven aan hare vermaningen „mits ik maar gelukkig moge worden, zoo als gij gezegd hebt," sprak hij. De geest beval hem nu de oneerlijk verkregene rijst aan de dorpbewoners terug te geven. Djonaha deed dit dan ook, en gaf hun bovendien een verzoeningsmaal en geschenken. — Vervolgens kondigde Djonaha zijn' onderdanen aan, dat hij van zins was eene langdurige reis te doen, om het Oosten, het Westen, en de *Batak toroe* (onderwereld) te bezoeken. Na eene afwezigheid van drie jaren, kwam hij in zijn dorp terug, en bragt zeven buidels met *timbako lata* (grof gekorvene Tobasche tabak) mede, waarvan hij aan elk gezin van het dorp eene greep schonk. Hij zeide dat hun dit toegezonden werd door hunne overledene kinderen, die thans in de onderwereld leefden. Zij gaven hem nu hun wensch te kennen, dat hij hen daarheen geleiden zoude, daar zij hunne betrekkingen zoo gaarne eens zouden zien. Djonaha beloofde dat hij na zeven nachten aan hun wensch zoude voldoen. Hij geleidde hen toen naar een afgrond, en liet hen langs een rotan, dien hij van inkepingen had voorzien, daarin afdalen; hij zelf, zeide hij, zoude het laatst naar beneden gaan. Zoodra nu allen op de ladder stonden, sneed hij die van boven af, waardoor allen neder-

stortten en hun graf in de diepte vonden. Hij keerde hierop naar huis terug. Toen zijne moeder zijn bedrijf vernomen had, zeide zij: „dat is niet regt van u gehandeld, Djonaha! terwijl gij last hebt van jeukerigheid, kleedt gij u in haar, en als de warmte u hindert, doet gij twee kleedingstukken aan!" (Dat is: gij doet juist niet wat gij behoort te doen.) Kort daarna was Djonaha bezig met fuiken uit te zetten, toen hij in de schemering door een tijger besprongen werd. Zijne moeder wachtte te vergeefs op zijne terugkomst en ging eindelijk naar het water, waar hij zijne fuiken had gespannen. Daar ontwaarde zij het spoor van den tijger, en sprak weenende: „indien gij uwe dorpsgenooten van dezelfde marga niet in een afgrond hadt laten vallen, o Djonaha! zoudt gij nog niet gestorven zijn!"

Ook de schrijver van het verhaal beschouwt aan het slot den dood van Djonaha als eene straf voor zijn gedrag jegens zijn margagenooten.

Onder *Torhan torhanan* verstaat men raadsels, waarvan de oplossing in een verhaal wordt ingekleed. Wij geven hiervan een paar voorbeelden: „Los eens een raadsel op!" zegt iemand. „Goed!" antwoordt een ander [1]. „Door welk middel kreeg een hert de bladeren van een' sipogiboom, die op een droogen akker stond, dien men bij dag bewaakte?" [2] „Het ging aldus toe, luidt het antwoord. Een hert ging slapen op zulk een akker; het hield zich alsof het dood was; de eigenaar van den akker kwam en zag het hert maar altijd daar nederliggen. Hij nam vervolgens bladeren van den sipogiboom en legde die op het hert, ten teeken dat hij er aanspraak op maakte. Nu ging hij naar huis en riep zijne nabestaanden, aan wie hij het geval verhaalde. Zijne dorpsgenooten maakten zich nu gereed met hem mede te gaan. Intusschen stond het hert op, verslond de bladeren van den sipogi, en liep toen snel weg naar de wildernis. Toen nu het gezelschap op den akker kwam, werd men gewaar dat het hert daar niet meer was, en dat het al de bladeren van den sipogiboom had verslonden. De eigenaar zeide nu dat het beest straks daar had nedergelegen, en dat hij het met eenige bladeren van den sipogi had bedekt." „Hebt gij het de kniespieren niet

---

[1] Dit is de gewone aanhef van zulke stukken in Tobasche geschriften.

[1] Een sipogiboom is eene soort van boom, welks vruchten vooral bij den palmwijn genuttigd worden. Drooge akkers zijn die, waarop men de rijst zaait, in tegenstelling van de saba's (sawah's), waarop zij geplant wordt. (Woordenboek).

doorgesneden?" vroeg zijn gevolg. "Neen," antwoordde hij. Nu begreep men dat de zaak zich moest hebben toegedragen zooals boven verhaald is, en keerde naar huis. "Op deze wijze gelukte het aan een hert, de bladeren van een' sipogiboom, die op een haoema (drooge akker) stond, te eten", aldus sprak degeen die de oplossing had gezocht.

Een andere torhan torhanan luidt alzoo: "hoe kwam het dat een goeppok goeppok [1] een beer tot hare prooi kreeg?" Antwoord: "Dit droeg zich aldus toe. Een goeppok goeppok kroop naar eene steile rots toe. Daar ontmoette zij een beer. "Onderwerp u aan mij! goeppok goeppok! gij zijt mijne prooi!" "Waarom moet ik mij aan u onderwerpen? Wat heb ik tegen u misdaan of misdreven?" "Gij hebt niets tegen mij misdaan; omdat ik honger hebt gekregen wil ik u opeten." "Nu grootvader, eet mij dan op! maar laat ons eerst eene weddingschap aangaan, dat wij ons naar gindsche plek naar beneden laten rollen! [2] Indien gij daar aankomt, zoo eet mij op! maar komt gij er niet aan, zoo zal ik u niet tot spijs strekken." "Wees gij dan de eerste!" sprak de beer. "Het zij zoo," antwoordde de tor. Nu liet zij zich naar beneden rollen en bereikte de bepaalde plaats. "Ik ben hier al aangekomen, grootvader! zeide zij, laat gij u nu vallen!" De beer maakte zich nu gereed, en wilde neerdalen, maar stiet zijn kop zoo geweldig tegen de rots, dat hij omkwam. Nu riep de tor hare vrienden en zij verteerden den beer. Zoo kreeg een goeppok goeppok een beer tot hare prooi."

Als laatste proeve van torhan torhanan geven wij nog deze: Een rimboer gala gala [3] ging naar den kant van een oebiakker. Daar zag zij een mannetjeshert, dat zich onrustig gedroeg, als iemand die niet weet hoe te handelen. Het wilde steeds naar den akker gaan, maar vreesde voor de daar aanwezige menschen. Toen trof het de rimboer aan, die op den top van een basir [4] zat. "Onderwerp u! vriend rimboer! gij zijt mijne prooi, een genees-

---

[1] Eene soort van langwerpige zwarte tor, die zich bij de minste aanraking ineenrolt.

[2] Het aangaan van weddingschappen is een trek, die ook in fabelen der Alfoeren van de Minahasse dikwijls voorkomt. Zie Meded. v. h. Nederl. Zendelinggenootschap. Dl. VII pag. 379.

[3] Eene soort van juffertje, een insect, dat den Batak ook wel tot spijs strekt.

[4] De basir's zijn lange aangepunte stokken, die men schuins in den grond steekt, om er wilde zwijnen in te laten loopen.

middel voor mijn hongerigen buik, want ik voel bestendig steking daarin; hij is niet gevuld, omdat ik niet naar het oebiveld kan gaan; ik ben bang voor de menschen, die daar werken.„ „Zoo grootvader! sprak de rimboer, waarom wilt gij liever slechts een weinig tot uw voedsel hebben, terwijl er veel voorhanden is? immers, zoo gij mij opeet, zult gij wel niet verzadigd worden, maar indien gij eene weddingschap met mij wilt aangaan, zult gij u verzadigen, en ik zal maken dat gij de oebi's tot spijs krijgt; indien gij niet wilt, zult gij honger lijden.„ „Waarover zullen wij eene weddingschap aangaan? Zeg het, opdat ik het hoore!„ „Zoo gij u, antwoordde het juffertje, op het boveneinde van de staak, waarop ik zit, durft nederzetten, zal ik van de menschen daar oebi's voor u vragen, en mij moogt gij daarbij opeten; indien gij het niet waagt hier te gaan zitten, zoo zal ik u niet tot spijs strekken." Het hert stemde toe in het aangaan dezer weddingschap. Het sprong nu op de basir, maar deze drong door in zijne borst, zoodat het stierf. Nu riep het juffertje zijne vrienden en zij aasden op het hert.

Even als andere volken van den Indischen Archipel, hebben de Bataks ook eigenlijk gezegde raadsels, waarvan er vele hier en daar in het Woordenboek zijn opgenomen. Wij willen een paar voorbeelden daarvan geven: „Eet hij veel, dan is zijn tong lang, eet hij weinig, kort;„ d. i. het vuur. „Beschut voor den regen, is hij nat,„ d. i. de tong. „Men zendt een geschenk naar beneden en brengt een geroofde naar boven.„ Hiermede wordt het hengelen bedoeld. „Een anders omheining ziet men, zijn eigen niet„ d. i. de tanden. „Uitgetrokken verwelkt het niet, geplant wil het niet groeijen„ d. i. het hoofdhaar. Het ontbreekt ook niet aan zinrijke spreekwoorden, maar de ruimte verbiedt ons die hier te vermelden.

Het Mandaïlingsch hoofddialect onderscheidt zich, behalve door het gebruik van betrekkelijk vele andere woorden en verschil van klankstelsel in het algemeen, vooral ook doordien het de klanken *tj* [1] en *nj* bezit, die in de beide andere dialecten ontbreken. Voor de *nj* heeft men een bijzonder schriftteeken. Tot aanduiding van *k* plaatst men twee horizontale streepjes boven de figuur der *h*, van *tj* boven die der *s*. In het Zuid-Mandaï-

[1] Nagenoeg gelijk de *ch* in het Engelsche *child*, maar met minder sissing.

lingsch bezigt men echter dikwijls, in het Noord-Mandaïlingsch altijd, de *s*, ook zonder deze streepjes, mede tot aanduiding der *tj*. Bovendien verschillen nog eenige weinige letters in gedaante eenigzins van die, welke in het Tobasch en Daïrisch gebruikelijk zijn. Het Mandaïlingsch wordt thans meer en meer verbasterd, voornamelijk door den invloed van Bataks, die den islam hebben aangenomen, en die, als nieuwe bekeerlingen, zooveel mogelijk met Maleische woorden trachten te pralen. Wat de letterkunde betreft, vestigen wij in de eerste plaats het oog op de verhalen. De meeste worden ingeleid door langgerekte aanroepingen van geesten. Men onderscheidt ze in *toeri toerijan*, die met *andoeng*-woorden vermengd zijn en op zingenden toon worden voorgedragen en in *kobar kobaran* of verhalen in de taal van het dagelijksch leven, die sprekenderwijs worden verteld.

De geschiedenis van Radja Oerang Mandopa, die ook in het Tobasch bestaat, luidt in substantie als volgt: Namora di Pande Bosi, vorst van Tano Roera si Tardas, kreeg een zoon, dien hij Radja Oerang Mandopa noemde. Zijne geboorte ging vergezeld van wonderen, die wij hier echter niet nader vermelden. Zij hebben de beteekenis dat zij de toekomstige grootheid van den held voorspellen. Dezelfde wonderen, die hier verhaald worden, komen ook in andere Mandaïlingsche verhalen bij de geboorte van andere helden voor [1]. De wigchelaars (*datoe's*), die zijn vader raadpleegde, vonden den dag van zijne geboorte gunstig; slechts waarschuwden zij, dat indien zijn zoon zoo oud zou zijn dat hij een *garoeng* (soort van bamboezen koker voor palmwijn) naar de *pongkalan* of plaats waar men palmwijn pleegt te drinken, kon dragen, eene noodlottige ziekte zou ontstaan [2]. Als kind hield Radja Oerang Mandopa veel van het spelen met geschuurde kĕmirinoten; eens liet hij zulk eene noot in het water vallen. Zijn vader, die juist aanwezig was, sprong in het water en dook onder om ze te zoeken, maar werd door eene dochter van Ranggapoeri Matoetoeng [3] gegrepen. Op voorwaarde dat hij tot

---

[1] V. d. T. verwijst ook naar analoge vertellingen in de legenden van Djambi. (Tijdschr. v. N. I. Jaarg. VIII. Dl. IV.)

[2] Op pag. 145 komt een dergelijke trek voor in de geschiedenis van Adji di Angkola.

[3] In het woordenboek (cf. IV Leesb. pag. 48) heet Ranggapoeri een geest, die in de benedenwereld huist en droogte verwekt, die hongersnood ten gevolge heeft. *Matoetoeng* beteekent branden, aan 't branden zijn, en schijnt slechts een attribuut, dat een deel van den eigennaam is geworden.

haar zou terugkeeren, liet zij hem eindelijk los; kwam hij echter niet terug, dan zou hij sterven. Reeds den volgenden dag werd hij ziek en stierf. Toen zijn zoon bij hem gekomen was, herleefde hij voor eene korte poos, en gaf hem intusschen eenige vermaningen en lessen van levenswijsheid. Hij vermaande hem niet bestendig met kĕmirinoten te spelen en spoorde hem aan tot milddadigheid en regtvaardigheid jegens bloedverwanten en margagenooten zoowel als jegens vreemdelingen, opdat het aanzien en de waardigheid van den vorst geen afbreuk zouden lijden in de oogen der menigte. Zijn oudere broeder, Namora di Baladji, verliet zijn dorp, toen hem de dood van zijn broeder ter oore kwam en bezocht diens gezin. Bij zijn terugkeer nam hij Oerang Mandopa mede naar zijne streek, en liet hem daar zijn vee hoeden. Toen O. M. 's middags honger kreeg, keerde hij van de weide naar huis en verzocht zijn oom om een weinig rijst, maar deze stopte hem het hart van een buffel in den mond, zoodat hij weende. Vervolgens gelastte Namora di Baladji aan een slaaf hem te dooden. Deze ging tot hem naar de weide, maar raadde hem integendeel te vlugten, waaraan Adji Oerang Mandopa echter geen gehoor wilde geven. De slaaf keerde terug met het berigt dat hij hem niet meester had kunnen worden, omdat hij hem te sterk was. Nu verklaarde de oom dat hij zelf dan zijn neef zou ombrengen. Hij beval den slaaf hem te binden; deze nam *sende koelimat djantan*, eene kostbare stof, waarvan men sjerpen pleegt te maken. Hij gaf die aan Oerang Mandopa, opdat deze zelf zich de handen daarmede zou binden, want hij (de slaaf) kon het niet over zich verkrijgen zijn vorst zoo te behandelen. Toen nu Oerang Mandopa zich zelf gebonden had, liet zijn oom op het bekken Tinggoewang di langit slaan, hetgeen in de Mandaïlingsche verhalen een stereotype naam is voor dergelijke bekkens. Op het hooren van dit sein kwamen in een oogenblik al zijne onderhoorigen in zijn dorp bijeen, namelijk zij die aan de zeventien rivieren woonden, de goudgravers, Loeboes en kamferzoekers [1]. De vorst zond nu den bovenvermelden slaaf naar

---

[1] «Welke deze 17 rivieren zijn, kon men mij niet zeggen,» merkt v. d. T. op. Hij vermoedt dat wij hier eene door de overlevering bewaarde herinnering hebben van het uitgestrekt gebied van een vorst uit den ouden tijd. De vermelding van Loeboes in dit Angkolasch verhaal bevreemdt v. d. T., omdat er in 't Angkolasche geen Loeboes zijn. Misschien waren zij er echter vroeger en zijn zij later verdrongen naar het Zuiden, waar zij nog op enkele plaatsen in het Mandaïlingsche worden aangetroffen.

Tano roera si Gala, om zijn *toenggane* d. i. den broeder zijner vrouw, en vader van Dajang Rante Omas, van daar af te halen. De laatste vernam van den slaaf, dat de reden, waarom haar vader ontboden werd, daarin bestond dat Namora di baladji zijn neef om het leven wilde brengen. Zij zond dadelijk eene slavin tot den vorst, met verzoek dat hij die daad zoolang zou uitstellen tot zij zelve bij hem gekomen was. Namora di baladji stemde hierin toe. Bij hare komst verzocht zij hem, Oerang Mandopa aan haar af te staan. Hij weigerde dit, liet hem in eene doodkist van gotihout leggen en zoo de rivier afdrijven. Dajang Rante Omas bleef bij het water staan en zag hoe de kist, die eerst de rivier afgevoerd was, weer stroomopwaarts dreef, tot in hare nabijheid. „Wat nog geliefde! sprak zij, is de aanleiding tot uwe terugkomst hier? is het niet de helft van een borstdoek en één oorring?” zij gaf hem die vervolgens, waarop de kist weder heendreef en zij naar huis keerde.

Ina ni si Pandan Roemare [1] (zooals deze vrouw steeds genoemd wordt) ging in de rivier visschen, maar ving niets; eindelijk kreeg zij de doodkist in het óog en nam die mede naar hare woning. Niet voordat er nog eenige wonderen gebeurd waren, ontdekte zij dat er een kind in was. Zij liet nu eene groote en eene kleine mat uitspreiden, en een prachtig kussen neerleggen. Oerang Mandopa werd daarop in de middelste ruimte van het huis gebragt, en zij brandde daar kostbare benzoë van Baroes. „Indien gij, sprak zij, een kind zijt van iemand uit het gros van het volk, zoo ga naar de groote mat! zijt gij een kind van een *soehoe*, [2] ga dan naar de kleine mat! maar zijt gij de spruit van een vorst, het oudste familiehoofd van een landschap, begeef u dan naar het hoofdkussen!” Oerang Mandopa snelde terstond naar dit laatste en zij vermoedde nu dat hij van vorstelijke afkomst was. [3] Zij bood hem betel aan, die

---

Zóó althans gist v. d. T. Ditzelfde getal van rivieren en dezelfde klasse van onderdanen worden ook in andere Mandaïlingsche verhalen genoemd. Hunne vermelding is mede een der vele stereotype trekken in deze literatuur.

[1] D. i. de moeder van Pandan Roemare. Deze in een lusthof wonende weduwe wordt in vele, ook in Maleische verhalen, te pas gebragt, zegt v. d. T.

[2] D. i. iemand, die de onderdanen vertegenwoordigt, die van dezelfde marga zijn als de vorst.

[3] Hetzelfde middel om den rang van een vondeling te weten te komen vindt men ook in andere Mandaïlingsche verhalen.

hij eerst weigerde, maar op haar aandrang toch nuttigde. Maar nu stierf hij plotseling. Door hem met een levendmakenden wonderbalsem te bestrijken, wist zij hem echter weer te doen herleven. Evenzoo stierf hij eensklaps na het gebruik van een weinig rijst, die zij hem voorzette, en op dezelfde wijze werd hij weer in het leven teruggeroepen. Zij raadde hem daarna zich binnen de sopo schuil te houden, om thans niet gezien te worden door de dochters der begoes'. Terwijl hij daar was, daalden op middagtijd zeven dochters van Batara Goeroe, met een dof geraas als van den donder, op aarde neder. Oerang Mandopa ontwaarde ze en gaf aan zijne verpleegster te kennen dat hij er eene tot vrouw begeerde. Nu gaf zij hem den naam Bajo Radja Bali Hoemosing, waarvan de beteekenis, gelijk van de meeste eigennamen, niet duidelijk is. Op hare aanwijzing wentelde hij zich nu op eene plek, waar men gras, onkruid enz. had verbrand, zoodat hij donkerkleurig werd als een *Paringgi* d. i. een Heidensche bewoner van de kust van Coromandel. Hij ging nu naar het naburig water en hield zich alsof hij zat te hengelen. Toen nu 's middags de dochters van Batara Goeroe zich daar kwamen baden en druk in het water plasten, nam hij het buisje van eene van haar weg, zoodat zij niet meer naar den Hemel terug kon vliegen. Na lang vruchteloos onderzoek waar haar kleed gebleven was, liep de zaak daarmede af, dat zij met hem in het huwelijk trad. Hij begaf zich weldra, weder op aansporing der moeder van Pandan Roemare, naar het dorp van Namora di Baladji. De eerste en eenige, die hem daar herkende, was een buffel, die zijne voeten lekte. Zijne vrouw, Tapi Singgar di mata ni ari heette zij, veranderde door hare tooverkunsten Namora di baladji met al de bewoners van zijn dorp in klapperapen. Na den terugkeer van O. M. tot zijne verpleegster, kwam Dajang Rante Omas, die van zijne wederkomst gehoord had, bij hem en hij nam haar tot tweede vrouw. Tapi Singgar di mata ni ari baarde hem, na eene driejarige zwangerschap, een zoon, die Moget Goenoeng Maromboen genaamd werd. Deze gaf door baldadigheid aanleiding dat Dajang Rante Omas hem beknorde. Zij deed dit in uitdrukkingen, die kwetsend waren voor Tapi Singgar di mata ni ari. Deze trok nu haar hemelsch buis aan en vloog weer naar den Hemel terug. [1] Oerang Mandopa klom, toen hij hare vlugt gewaar werd, in een kokosboom, maar viel daaruit en was dood.

[1] Haar' zoon liet zij op aarde achter.

Dajang Rante Omas brandde hierop benzoë en riep de hulp in van de vertrokkene gade ten behoeve van haar man. Zij liet nu een mondvol betel naar beneden, waardoor Oerang Mandopa herleefde. Bij haar vader Batara Goeroe verontschuldigde zij zich over haar lang uitblijven met het voorwendsel, dat zij intusschen oorlog had gevoerd met den roover van haar buis. Zij werd nu de verloofde van een vorst (soetan) in den Hemel. Oerang Mandopa besloot weldra zich naar het verblijf der Bovengoden te begeven om haar af te halen. Hij ging hiertoe op reis met het doel een boom te zoeken, die tot aan den Hemel reikte. Hij ontmoette eene zeer oude vrouw, die hem omtrent den weg daarheen inlichtte. Later kwam hem een klapperaap tegen, die van hem eischte dat hij zich zou onderwerpen. Oerang Mandopa antwoordde dat hij zich gelukkig zou achten, indien de aap hem wilde verslinden en aldus een einde aan zijn leven werd gemaakt. De aap zeide dat hij slechts in scherts gesproken had en gaf hem een ring van borax, opdat zijne handen vastheid zouden hebben bij het klimmen. Met een tijger en met verschillende andere dieren had hij eene dergelijke ontmoeting; hij kreeg van hen allerlei toovermiddelen, ook de gaven van kracht en onkwetsbaarheid, en zij leerden hem een prevelformulier, dat de uitwerking heeft iemand te doen verstommen. Een *tanggiling* (geschubde miereneter) stond hem toe zijne hulp in te roepen, indien Oerang Mandopa welligt mogt bevinden, dat de weg ten Hemel onbeklimbaar was. Na nu nog een jaar gereisd te hebben, kwam hij eindelijk aan de *Batoe nanggar djati*, de rots, waarover de weg naar den Hemel leidt. Deze was echter zoo glad en glibberig dat Oerang Mandopa gebruik moest maken van het aanbod van den miereneter, die hem nu bij de langste haren van zijn staart naar boven trok. Nu wist Oerang Mandopa echter geen raad hoe hij zijn togt verder zou voortzetten en weende gedurende tweemaal zeven nachten. Toen verscheen hem zijn vader in den droom en maakte hem bekend, dat hij langs de neerhangende takken van den hemelschen vijgeboom (*hajoe ara baroengge*) moest opklimmen [1]. Hij volgde dien raad en kwam zoo nabij de poort van den hemel. Hier deden zich weer een paar andere zwarigheden op, die hij echter gelukkig te boven kwam. Hij

[1] Hindoesche legenden gewagen van een vijgeboom (ficus religiosa) in den hemel, die de geheele aarde overschaduwt. Zulk een boom is ook in de Iranische en andere mythen bekend. Deze Bataksche voorstelling is dus zeker van Hindoeschen oorsprong.

ging nu het dorp van Batara Goeroe binnen; deze was juist bezig met het smeden van metaal en droeg hem op met den blaasbalg het vuur aan te wakkeren. Batara Goeroe keerde later naar huis en liet hem alleen in de smidse achter. Van lieverlede werd het zeer laat en nog altijd werd hij niet ten eten genoodigd, zoo als hij verwacht had. Omstreeks den tijd dat de menschen in hun eersten slaap zijn, nam hij eene fluit op en begon die te bespelen. Tapi Singgar di mata ni ari werd door zijn spel uit den slaap gewekt. Door eene slavin met eene kaars bijgelicht, ging zij naar de sopo, vanwaar het geluid kwam en herkende terstond haar man. Nu liet zij op het bekken Tinggoewang di langit slaan, waardoor alle bewoners van het dorp in opschudding kwamen. Zij verhaalde nu aan Batara Goeroe dat haar aardsche echtgenoot in den hemel was aangekomen. Hij liet een buffel slagten, men hield maaltijd en de gescheidenen waren voor goed vereenigd. Op last van Batara Goeroe keerde Oerang Mandopa twee maanden later naar zijn dorp Tano Roera si Tardas terug en voortaan leefde hij daar ongestoord met zijne beide vrouwen en zijn zoon.

Van de geschiedenis van Adji di Angkola bestaan verschillende redacties in het Noord- en Zuid-Mandaïlingsch. De hier medegedeelde is in eerstgenoemd dialect geschreven. Genoemde Adji di Angkola was de zoon van Datoek Koewala di Baoemi in Tano Roera Pining na rorondan djoeloe. Onder zwaren storm en hevig onweder werd hij geboren en viel bij zijne geboorte door den vloer van het huis. Nog meer wonderen hadden bij die gelegenheid plaats, evenals bij de geboorte van Adji Oerang Mandopa en andere Bataksche helden. De vader liet daarop het reeds elders meermalen genoemde bekken Tinggoewang di langit slaan, om zijne familie bijeen te roepen. Toen zij gekomen was slagtte men drie buffels, het kind kreeg den naam Adji di Angkola en men vierde feest. Na eenigen tijd ontving de vader bezoek van zijn zwager, Datoek Marsottja di langit, die hem verzocht iets van hem te mogen leenen. Zijn gastheer antwoordde hem dat hij gaarne daartoe bereid zou wezen, maar niets bezat dat hij hem kon geven, zoodat de zwager teleurgesteld naar huis keerde. Weldra kwam Bajo Radja Poldoeng na begoe, een ander zwager, met hetzelfde verzoek tot Datoek Koewala di Baoemi. Deze hernam hierop dat hij zelfs geen eten voor zijne vrouw had. Bij verder aandringen bekende hij eindelijk, dat hij nog wel iets bezat, maar slechts weinig. Daarop gaf hij hem

eenig ijzer en lijnwaad. Na verloop van een jaar stierf Bajo Radja Poldoeng na begoe. Men holde daarop een dikstammigen *sikkam*boom uit en versierde dien met uitgehouwen beeldwerk. Op de eetplaats der begoe's, d. i. op de plaats waar men offeranden neerzet voor de geesten van overleden bloedverwanten, werd een buffel geslagt. Een gedeelte van het buffelvleesch werd aan het volk uitgedeeld. Het overblijvende moest dienen tot *nipe nipe*, waaronder men stukken vleesch verstaat die de naaste verwanten van een doode aan verschillende personen zenden, tot een teeken dat zij uitgenoodigd worden het lijkfeest bij te worden. Men zond die onder anderen ook aan Datoek Marsottja di langit, die toen reeds ontevreden gestemd was, wijl hij gehoord had van hetgeen de overledene vroeger van Datoek Koewala di Baoemi gekregen had. Driehonderd personen, die de uitnoodiging aannamen, bragten volgens gebruik, slagtbeesten mede voor de familie, waarin het sterfgeval was voorgevallen; Datoek Marsottja evenwel niet. Op den zevenden dag werd Bajo Radja Poldoeng na begoe begraven, waarna de gasten naar huis gingen.

Toen Datoek Koewala di Baoemi van het lijkfeest te huis gekomen was, smeedde hij eene kris voor zijn zoon en gaf die aan zijne vrouw ter bewaring. Hij vermaande Adji di Angkola niet langer met kĕmirinoten te spelen. „De bladeren, die wij in de handen houden, zullen welligt verwelken, verschrik daarover niet!" voegde hij er ophelderend bij. [1] Zeven jaren en zeven maanden na dit gesprek daalde op een middag een lage donkere nevel in het dorp neder. De vorst beschouwde dien als een voorteeken dat zijn dood zeer nabij was en haastte zich vóór zijn einde zijn zoon nog omtrent sommige zaken te onderrigten. Hij deelde hem onderscheidene bepalingen van het gewoonteregt (adat) mede in gevallen van diefstal, bij ontvangst van gasten, bij het te leen geven van goederen, enz. Opmerking verdient hieronder de bepaling dat men, als men spijs ergens heen brengt en kinderen ontmoet, die een hunner ouders verloren hebben, hun een weinig van die spijs behoort te geven. Weldra stierf Datoek Koewala di Baoemi. Later bezocht Datoek Marsottja di langit diens dorp weder en kloofde zijne doodkist vaneen, waarover de dorpelingen weenden. Ook nam hij alle buffels, varkens, geiten, honden en hoenders mede naar zijn land. Na verloop van tien nachten kwam hij nog eens terug en nam nu ook Adji di Angkola met zich mede. Kort

---

[1] Met deze spreekwijze bedoelt hij dat zijn levenseinde nabij is.

vóór hun vertrek ontstond er een zwaar onweder, van hevigen storm en regen vergezeld, hetgeen natuurlijk een zeer slecht voorteeken was. Toen zij eene pleisterplaats bereikt hadden, beval de oom aan Adji di Angkola eene hut van bladeren en takken te maken en die met paalwerk te omgeven. [1] Hij verklaarde dat hij dien arbeid niet verstond, maar de oom dreigde hem met den dood, zoo het niet werd uitgevoerd. Terwijl hij nu bij een banjaanboom stond te weenen, werd hij gezien door een *homang*. Deze soort van geesten pleegt zich in de bosschen op te houden en zich daar met dobbelen te vermaken. De homang had medelijden met hem en bragt het verlangde werk tot stand. Ook ontving hij van den homang een tooverformulier, dat de kracht had iemand te doen verstommen. Toen de oom hem later nog eens dezelfde taak oplegde, kwam de homang hem weder te hulp. 's Nachts overviel hem eens een witte tijger, die eerst in scherts onderwerping van hem vorderde, doch hem niet alleen ongedeerd liet, maar zelfs de gaven van springen en een zwaardedans uit te voeren verleende. Overigens liet de oom hem gedurende de reis telkens rijst koken en water halen en deed zich aan eten en drinken te goed, maar gaf hem niets daarvan. Tegen het einde van den togt moest hij op bevel van den oom zijn abit of opperkleed met een kleed van geklopten boombast verwisselen en veranderde bij die gelegenheid zijn naam in Pardaba gondoeng. Voorts gingen beiden, op verlangen van den oom, eene plegtige overeenkomst aan, dat de oom hem voortaan niet langer zusterszoon en Adji di Angkola zijn tiran niet meer oom zou noemen. Datoek Marsottja di langit wenschte namelijk voor zijne vrouw geheim te houden dat hij hem had medegebragt. Te huis gekomen, ging de oom steeds voort hem slecht te behandelen. Hij liet hem zijne buffels hoeden, maar, toen de zon reeds sterk aan het dalen was, had hij hem nog geen eten gezonden. Eene vrouw, die met rijst naar den akker ging, gaf hem op zijne bede een weinig rijst en kreeg daarvoor van hem een der buffels van de kudde van zijn oom. Hetzelfde gebeurde, toen hij achtereenvolgens de runderen en geiten van Datoek Marsottja di langit moest hoeden. Telkens kreeg hij geen ander eten dan bij zijne tehuiskomst eene portie maïszemelen in een hondentrog; telkens stilde eene voorbijgaande vrouw zijn honger met hare rijst en kreeg daarvoor een stuk

[1] Zulke hutten plegen reizigers tot tijdelijk verblijf te dienen.

vee van de kudde ten geschenk. Bij de ontdekking van zijn verlies mishandelde zijn zoon hem bij herhaling. Eindelijk werd hij gelast in een gala-galaboom te klimmen, die aan den oever eener rivier stond, ter plaatse waar zij zeer diep was. Zoodra hij in den top was, werd de boom geveld, zoodat hij naar beneden viel en door de wieling van het water werd medegevoerd. Echter kwam hij niet om, maar werd door eene soort van paling weer op het drooge getrokken. Hij ging nu naar de sopo, waar zijn oom hem met bevreemding terugvond en kort daarop in tegenwoordigheid van alle dorpelingen tot den hals in den grond liet begraven.

Nan Tagor barita mangon angon, eene van zijne vrouwelijke verwanten, hoorde van zijn treurig lot en verhaalde het ook aan zijne moeder, die zich op de borst sloeg van droefheid. De genoemde Nan Tagor reisde nu naar het dorp van Datoek Marsottja di langit en vond Adji di Angkola in de aarde bedolven, maar nog in leven. Zij besloot den smaad en de mishandeling, hem aangedaan, te wreken. Zij riep hiertoe al hare onderdanen van alle kanten op, liet een buffel slagten en na den maaltijd deelde zij haar voornemen mede. Zij zond gezanten tot Datoek Marsottja di langit om hem den oorlog te verklaren. Men trok weldra ten strijd. Nan tagor had een wondergeweer bij zich, dat met één schot zeven man kon verwonden en zes man dooden. Hiermede legde zij Datoek Marsottja di langit neder. Zijne soldaten namen nu de vlugt. Alleen zij, die bij de bamboe, die buiten de verschansing van het dorp was geplant, zich nederbukten, werden, naar Bataksch krijgsregt, niet omgebragt. Alle bewoners van het dorp van Datoek Marsottja di langit onderwierpen zich weldra. Het dorp werd geplunderd en in brand gestoken en men voerde een aantal gevangenen mede. Bij hare tehuiskomst trad Nan tagor met Adji di Angkola in den echt. Beiden begaven zich vervolgens naar de geboorteplaats van Adji di Angkola. Daar gekomen slagtte men drie buffels, waarvan het vleesch toegewijd werd aan de tondi of levensgeest van beiden. Voortaan bleef Adji di Angkola voorspoedig zijn dorp regeren.

Tot de kortere verhalen behoort de geschiedenis van Djoewara Gandong, eene Angkolasche vertelling. Deze kreeg van zijne schoonzuster het verzoek, zekeren droom, dien zij hem mededeelde, krachteloos te maken, waarmede zij ingewikkeld haar verlangen tot coitus met hem te kennen gaf. [1] Hij voldeed aan haren wensch.

[1] Vreest men dat een onheilspellende droom vervuld zal worden, zoo poogt men dien krachteloos te maken door eene voorstelling van het

Doch toen zij zwanger werd, kwam het aan het licht dat Djoewaro Gandong het gewoonteregt van het land had geschonden. Daarom werd hij ter dood gebragt en opgegeten. Zijne schoonzuster schoor men het hoofdhaar af en zij werd slavin bij het dorpshoofd. „Zoo gaat het, merkt de schrijver aan het slot van het verhaal op, met hen, die zich als 't ware aan bloedschande schuldig maken.” Eigenlijke bloedschande was hier niet begaan, want de vrouw behoorde niet tot de marga of familie van Djoewaro Gandong. Maar in Angkola mogt de oudere broeder de vrouw van den jongere niet huwen, noch coitus met haar uitoefenen, en deze wet had Djoewaro Gandong overtreden.

In het Mandaïlingsch worden ons ook enkele poëtische stukken medegedeeld, zoo men er dien naam aan mag geven. Door het gebruik van vele versierde uitdrukkingen en woorden uit de andoengtaal zijn zij van de gewone taal onderscheiden. Daartoe behooren: het gezang van een geest, dien men in iemand heeft doen neerdalen; een Angkolasch minnelied, waarin twee personen elkander toezingen; een klaaglied van een meisje, dat kinderen oppast en oud sterft, zonder dat iemand haar tot vrouw heeft genomen, omdat zij te kieschkeurig is geweest, en nog een klaaglied van een meisje dat uitgehuwd wordt. Het meest belangrijk kwamen ons de liederen voor, die hier het eerst en het laatst genoemd zijn. Het eerste bevat eene bijdrage tot de kennis der wijze van geestenbezwering in het Angkolasche. Het laatstvermelde doet ons zien, hoe de gewoonten bij het aangaan van een huwelijk dikwijls een verderfelijken invloed uitoefenen op den toestand der maatschappij. Nadere vermelding van den inhoud dezer zangen, waarin men wel geen aesthetisch schoon zal verwachten, achten wij hier overbodig [1]. Liever gaan wij thans over tot de letterkundige voortbrengselen in het Daïrisch dialect.

---

gedroomde te geven. Droomt iemand b. v. dat men hem afrost, dan laat hij zich den volgenden morgen van een bekende eenige slagen geven, om eene werkelijke afrossing te ontgaan. (Deel IV van het Leesboek p. 104 noot 2). Hetzelfde volksbegrip vindt men ook op Madagascar, bij de Alfoeren der Minahasse en waarschijnlijk in nog andere streken van den Indischen Archipel. Wij meenden eene korte vermelding van den inhoud dezer historie van Djoewaro Gandong, als bijdrage tot de kennis van Bataksche zeden en begrippen, niet achterwege te mogen laten.

[1] Onder de Mandaïlingsche stukken vindt men ook eene weeklagt over overleden verwanten en een ongelukkig lot. Hierin komen enkele gepaste beelden en dichterlijke passages voor. Burton en Ward spreken ook van vierregelige versjes, die de Bataks plegen te zingen en die zeer veel

Dit derde hoofddialect onderscheidt zich van de beide andere door het gebruik van enkele lettervormen, namelijk van de *t* en *w*, die van de figuur dezer letters in het Tobasch en Mandaïlingsch verschillen. Voorts heeft het nog twee klanken, die in de laatstgenoemde dialecten ontbreken, namelijk eene zachte, schoon duidelijk hoorbare *h* aan het einde van sommige lettergrepen en de menigvuldig voorkomende *ĕ* (in uitspraak gelijk aan de *e* in ons woord *beginnen*). Deze vervangt in een aantal woorden de plaats der Tobasche *o* [1]. Naar allen schijn was het Daïrisch oorspronkelijk eene verschillende zustertaal. Zij die haar spraken, werden waarschijnlijk door de Toba's overwonnen en namen van hen het letterschrift over, dat zij eenigzins wijzigden; ook ontleenden zij wel een en ander van hunne godsdienst en beschaving [2]. De letterkundige producten van de Daïriers dragen over het geheel hetzelfde karakter als die van Toba. Het eerste der Daïrische verhalen in Van der Tuuks leesboek heeft tot titel: De oorsprong van dit midden d. i. van deze aarde. Zij heet aldus in onderscheiding van den hemel, waar de Bovengoden of eigenlijke goden wonen, en van de Benedenwereld, het verblijf van Naga padoha, Ranggapoeri en andere wezens. De aarde daarentegen is de woonplaats der middengoden, namelijk menschen en mindere geesten of spoken, enz. De korte inhoud komt hierop neder: Batara Goeroe, de Bovengod bij uitnemendheid, gaf eens last aan zijn knecht Hadji Goeroe, op de jagt te gaan om een zwanger mannetjes reebokje te zoeken, omdat de vrouw van den god, die juist zwanger was, grooten trek daarnaar gevoelde. De jagt was echter vruchteloos; schoon Hadji Goeroe veel wild doodde, hij kon geen zwanger mannetjesreebokje vinden. Hij zond nu eene raaf, die hij bij zich had, uit, om het overal te zoeken. Deze doorvloog alles wat door de goden omvat wordt, d. i. de bovengenoemde drie afdeelingen der wereld, maar slaagde evenmin. Zij kwam eindelijk aan een bodemloozen afgrond en na te vergeefs getracht te hebben zijne diepte te peilen, keerde zij tot Hadji Goeroe terug. Deze liet haar wederom gaan om de diepte te verkennen; maar zij raakte verdwaald en kwam niet terug. Nadat men lang op hare wederkomst gewacht had, keek Batara Goeroe door zijn tooverkijker en ontdekte zoo

overeenkomst hebben met de pantoens der Maleijers, van wie zij ook wel ontleend zullen zijn. (Zie hunne reis, vertaald in dit tijdschrift, deel V p. 298).

[1] De *nj* ontbreekt ook hier, even als in het Tobasch.

[2] Van der Tuuk, Tobasche Spraakkunst p. 80.

dat zij niet dood, maar verdwaald was. Nu daalde hij van den Hemel neder, vergezeld van zijn bediende, die op zijn last een handvol aarde, zeven ronde stukken hout en een beitel medenam. Ook liet hij een bok en een *kolok* (soort van hommel) medegaan [1]. Toen men beneden bij de raaf gekomen was, kon men door de duisternis niets zien. Batara Goeroe riep nu de acht windstreken aan [2], waarop het licht werd. Nu beval hij den bok onder water te duiken en op zijn kop de stukken hout te torschen, waarvan hij intusschen een vlot gemaakt had. Hij wilde met zijn gevolg op dit vlot gaan staan, opdat men zou kunnen verrigten wat men voorhad en op het water niet door duizeling bevangen werd. De bok deed gelijk hem bevolen was en Batara Goeroe hechtte nu de stukken hout aan elkander en plette de medegenomene aarde boven op het vlot. Deze zette zich allengs uit en toen zij zekere uitgebreidheid gekregen had, schiep Batara Goeroe twee boomen, de *barbar sĕma* en de *sibagoeri* [3]. Nu zeide hij: „ik heb nu reeds, o raaf! aarde boven

---

[1] Hier is het een bok, op wiens horens de wereld (d. i. het aan den schrijver bekende gedeelte van Sumatra) rust. Gewoonlijk is het *Naga Padoha*, eene godheid van minderen rang, die bij de Bataks als drager van de wereld voorkomt. Bij de Dajaks wordt hij *naga galang petak* d. i. de draak, die de aarde stut, genoemd. In Maleische verhalen is het somtijds een stier die deze taak verrigt. Volgens de Bataksche mythe steekt de hommel Naga Padoha onder de armen, zoodat hij zich van pijn beweegt, waardoor hij aardbevingen veroorzaakt (v. d. Tuuk). In het Maleische werk Sariboe Masâil zendt Allah eene reusachtige muskiet en deze bewaakt de slang. Op Witi Lewoe ligt Ndengei, de Oppergod, als slang in een hol en verwekt aardbevingen door zich om te wenden (B. Seemann). Men ziet dat wij hier Maleisch Polynesische variaties hebben van den Indischen *Anantabhoga*, de wereldslang, die een symbool is van Wisjnoe. Wij merken nog op dat Batara Goeroe en de zijnen hier eene soort van wonderbuisjes aandoen, waarmede zij naar beneden vliegen. Ook in andere Bataksche verhalen, in Javaansche en Alfoersche legenden enz. worden dergelijke buisjes vermeld. Waarschijnlijk zijn zij ook aan Hindoesche mythen ontleend.

[2] Deze worden bij alle toovermiddelen aangeroepen. Hun naam *desa* herinnert aan het Sanskritsche *diç*, dat in het meervoud de hemelstreken, woonplaatsen der acht lokapala, wereldhoedende goden, beteekent. v. d. T. Het aantal dezer hemelstreken wordt overigens bij de Hindoes verschillend opgegeven.

[3] De eerste is een dikstammige boom; zijn hout is zeer geacht, waarom men er dikwijls oorlogsbeelden van maakt. De *sibagoeri* is het laagste en dunste boompje, dat meermalen als zinnebeeld van nederigheid genoemd wordt. Dat B. G. deze twee boomen schiep, beteekent dus eigenlijk dat de godheid het vereerde of aanzienlijke en het verachte deed ontstaan. v. d. T.

dit water geplaatst, ik heb er boomen geplant om u tot zitplaats te dienen; bewoon deze benedenruimte, opdat er iemand zij, die zorg draagt voor deze aarde, die ik gemaakt heb!" De raaf verzocht nu om een medgezel, opdat hij het niet te eenzaam zou hebben. B. G. keerde vervolgens naar den hemel terug en zond een zijner mandizwaluwen [1] om den raaf gezelschap te houden. Deze bleef echter ook nu nog klagen dat hij het te eenzaam had. Batara Goeroe vloog toen nogmaals tot hem naar beneden, liet zich eenige aarde uit den Hemel brengen en formeerde daarvan beelden van een man en eene vrouw. Hij droogde die in de zon [2], zoodat zij hard werden en prevelde vervolgens zevenmaal een formulier over hen, waardoor zij leven ontvingen. Nu sprak hij het vraagformulier over hen uit, dat de kracht heeft iemand tot spreken te noodzaken. Hij rigtte het woord tot hen en zij vroegen hem wat hij van hen begeerde. Daarop deelde hij hun mede dat hij hen geschapen had en beval hun gehoorzaamheid aan zijne lessen. "Woont hier beneden, kleinkinderen! voegde hij er bij; maakt deze door mij gestichte aarde al schooner en schooner! ik zal u leeren wat tot voedsel dient, opdat er zij wat gij kunt eten." Hij onderwees hen nu hoe zij spijzen moesten toebereiden en eten, akkers aanleggen en beplanten en hoe zij zich moesten kleeden. Ook schiep hij ééne zon en ééne maan. Den dag bestemde hij tot tijd van werken en reizen, den nacht tot tijd van slapen. Hij plantte alles wat hier beneden in gebruik en in wezen is. Van alles wat hij gemaakt had, deelde hij de namen mede en zoo ook wat daarvan al dan niet gegeten mag worden. Vervolgens keerde hij weer naar den Hemel terug.

Eenigen tijd daarna ging de vrouw, die B. G. geschapen had, naar de rivier om water te halen. Toen zij haar waterkoker wilde vullen, kwam eene geleding bamboe zich daarin hechten en wilde er niet van losraken. Haar man kwam met den raaf en de mandizwaluw weldra bij haar. De raaf zeide dat hij die

---

[1] De mandizwaluwen zijn de boden der bovengoden. In het Woordenboek s. v. *mandi* merkt v. d. T. op dat, volgens S. Muller, Reizen, I p. 248, *pampoeloe*, dat bij de Dajaks zwaluw beteekent, een der goden van minderen rang is; het daar voorkomende *pampoeloe hawong* wil hij, naar ons inzien teregt, in *pampoeloe hawon* = hemelzwaluw, veranderen. Het sedert verschenen stuk van Potthast in het Tijdschrift v. h. Bat. Gen. Dl. 14 bevestigt de juistheid zijner gissing.

[2] Hier schijnt de schrijver te vergeten, dat Batara Goeroe de zon eerst later schiep. Zie beneden. Of is *ari* hier (p. 18) welligt eene fout? Op pag. 20 staat *mata ni ari*.

bamboe vroeger had gevonden en zij hem tot zitplaats had gestrekt. Hij had die naar beneden geworpen om de diepte van den boven reeds genoemden afgrond te kennen, maar sedert de aarde geschapen was, wist niemand waar dit stuk bamboe gebleven was. Hij raadde het met een kapmes door te hakken. Nu kwam er uit de bamboe een jong mensch te voorschijn, volwassen en schoon van gedaante. [1] De door Batara Goeroe gemaakte menschen zonden nu de mandizwaluw tot hem, om van hem te vernemen wat voor mensch deze nieuweling was. De God daalde neder en ondervroeg hem wie hem geschapen had, maar hij wist het niet. Batara Goeroe beval hem gehoorzaam te zijn aan zijne voorschriften, en na het drietal tot eensgezindheid vermaand te hebben, ging hij weer naar boven.

Eens verzocht de uit bamboe ontstane mensch den man, dien Batara Goeroe geschapen had, hem zijne vrouw af te staan, maar hij wilde daarvan niets hooren; ook eene poging om de vrouw zelve tot ontrouw te bewegen, mislukte. Later werd zij zwanger en gaf haar man te kennen dat zij trek gevoelde naar eene tĕnggolĕnvrucht. [2] Haar minnaar veranderde zich in zulk eene vrucht, zij at die op, en in haar buik werd hij weder een mensch.

Na geruimen tijd beviel de vrouw; haar eigenlijke zoon kwam het eerst ter wereld en vervolgens de persoon, die zich in de vrucht had veranderd. De kinderen werden nu bij het vuur geplaatst. Batara Goeroe kwam weer uit den hemel op verzoek van den vader, beval hem een feest te vieren en na een maaltijd van vleesch en rijst gaf hij aan diens zoon den naam van Napbi Hadji en aan den minnaar der vrouw dien van Napbi Setan. Daarna kreeg de vrouw nog een zoon, dien Batara Goeroe Napbi Mĕhĕmat noemde. [3] Tevens beval hij, zoo zij later nog meer kinderen mogt krijgen, vleesch en rijst te laten toebereiden en na den maaltijd een naam naar goeddunken aan

[1] v. d. T. teekent hierbij aan: «Het te voorschijn komen van een mensch uit een bamboe is een dikwijls in Maleische verhalen vermeld feit. Het wezen dat hier in den tekst uit de bamboe komt, blijkt naderhand eene soort van duivel te zijn. Misschien is zijn wijze van ontstaan te verklaren uit eene poging 't kwaad voor te stellen als uit zich zelven, buiten God om, voortgekomen te zijn.»

[2] Eene roode, zoete en zamentrekkende vrucht. Door Mohammedaanschen invloed, die blijkens het einde van dit verhaal, niet te miskennen is, is hier wel de appel van Eva bedoeld. v. d. T.

[3] Wij achten het bijna onnoodig den lezer opmerkzaam te maken op de Mohammedaansche elementen, in deze eigennamen zigtbaar.

hun kroost te geven. Ook verzocht hij dat men hem naar zulk eene aanleiding niet meer telkens naar beneden zou laten komen. Hij bezocht hen voortaan dan ook niet meer, maar zond zijne bevelen en boodschappen door middel der mandizwaluw tot de menschen. Het getal kinderen werd vervolgens nog vermeerderd met eene dochter, Bĕroe Alahĕn genaamd. Toen allen waren opgegroeid, stierven hunne ouders. Men raadpleegde nu Batara Goeroe hoe men met de dooden moest handelen. Hij gelastte de vrouw met 't gelaat naar 't oosten, den man met 't gelaat naar 't westen gekeerd, te begraven, vervolgens een slagtbeest toe te bereiden en een feest te vieren, waaraan hij den naam gaf van lijkafbrenging. Zij hielden dit maal en vergaten ook niet de kleinere gedeelten uit het slagtbeest, zooals oogen, ooren, neus enz. naar 't graf hunner ouders te brengen, waarna zij betel nuttigden.

Eene poos leefden de menschen nu eensgezind met elkander. Maar Napbi Setan stoorde weer hun gelukkig leven door sexuëlen omgang te plegen met Bĕroe Alahĕn. Toen Napbi Hadji hem hierover teregt wees, antwoordde hij dat zijn gedrag niet tegen de zeden was, omdat de ouders van Bĕroe Alahĕn de zijne niet waren en Napbi Hadji berustte in de zaak. Bĕroe Alahĕn kreeg twee dochters, die met Napbi Hadji en Napbi Setan huwden. Door deze huwelijken werd het aantal menschen zoo vermenigvuldigd, dat één huis hen niet meer kon bevatten. Napbi Setan en Napbi Mĕhĕmat stichtten nu ieder voor zich eene *koeta* (= het Tobasche *koeta*, een versterkt dorp) en Napbi Hadji bleef de koeta bewonen die zijn vader had gesticht. Van lieverlede verbreidden de menschen zich over de wereld. De Orang poeteh (Europeanen) stammen af van Napbi Setan; zij die Bataksch spreken, van Napbi Hadji en de Mohammedanen van Napbi Mĕhĕmat. Wat den oorsprong der talen betreft, men deed eerst de krankzinnigen na, waardoor hunne taal overging op hen, die niet krankzinnig waren, en zoo ontstond het verschil der talen. „Zoo men de taal der krankzinnigen niet had gevolgd, dan zou het Tobasch nog de taal zijn. Het Tobasch toch is vroeger de oorspronkelijke taal der menschen geweest" zegt de schrijver. Met een heilwensch aan verhaler en hoorders, een zeer kort overzigt van het verhaal en een paar rijmpjes is hiermede de geschiedenis afgeloopen.

Het medegedeelde is genoeg om te doen zien dat wij hier eene geheel andere geschiedenis der schepping hebben dan de vroe-

ger bekende. [1] Wij willen ook niet uitweiden over de klaardere en juistere voorstelling omtrent de godsdienstige denkbeelden der Bataks, die ons de heer Van der Tuuk door zijn leesboek en woordenboek heeft gegeven en waartoe dit scheppingsverhaal mede eene welkome bijdrage is. De waarde der Chrestomathie in dit opzigt zal ons nog nader blijken, ook bij de beschouwing van andere verhalen.

De korte inhoud der geschiedenis van *Sĕlido* (Deel III. p. 219 vgg.) komt hierop neder: Radja Nampirin kocht zich eene vrouw, Antarĕn Boenga genaamd. Aanvankelijk woonde hij zamen met zijne schoonouders, maar gaf weldra aan zijne vrouw zijn wensch te kennen zelf een dorp aan te leggen. Hij slagtte daarom een varken, noodigde zijne aangehuwde familie ter maaltijd en nadat men gegeten en betel gebruikt had, deelde hij aan de gasten zijn besluit mede. Men had er geen bedenking tegen, maar wenschte hem gelukkige droomen en dat hem in zijn nieuw gesticht dorp een gezegende ouderdom en talrijk kroost ten deel mogt vallen. Hij liet nu door een goeroe of wigchelaar een gelukkigen dag berekenen en zuiverde op dien dag, naar Bataksche gewoonte, eene kleine plek gronds van houtgewas en onkruid, tot een teeken dat hij daar een dorp wilde stichten. Toen de droom, dien hij den volgenden nacht had, voor zijne onderneming gunstig was, zette hij zijne werkzaamheden voort, zoodat het dorp spoedig gereed was om betrokken te worden [2]. Wederom berekende nu de Goeroe een gunstigen dag voor zijne

[1] De heer v. d. T. heeft mij verhaald dat er nog andere, van de hier medegedeelde verschillende, redacties van het scheppingsverhaal in het Bataksch bestaan. Wij achten het onderhavige evenwel verre van onbelangrijk, vooral zoo men bedenkt dat het eenige scheppingsverhaal der Bataks, dat ons tot nog toe bekend was, het magere berigt van Radermacher is in de Werken van het Batav. Gen. Dl. III. Dit berigt is door Marsden in zijn Hist. of Sumatra en in verschillende latere werken overgenomen. Ook in eene legende der Tagalen ontstaan de twee eerste menschen uit eene geleding bamboe. Aarde uit den hemel valt er op het water en zoo ontstaat deze aarde. Een tusschen hemel en aarde vliegende kiekendief speelt in dit verhaal mede eene voorname rol (Labor Evang. etc. en las islas Philipp. por F. Colin Madrid 1668).

[2] «Dit raadplegen van een droom, teekent v. d. T. hierbij aan, is bij de Bataks algemeen; zoo hij niet akelig droomt dan gaat de onderneming door, zoodat hij zeer zelden — immers wie droomt er elke nacht akelig? — van wat hij doen wil, door een naren droom afziet. Daar de Batak ook weet dat men door zware spijzen kort vóór den slaap te gebruiken, akelig droomen moet, zoo dient deze raadpleging van droomen dikwijls als een middel om zich van iets dat men niet wil, af te maken».

verhuizing, waarop hij met zijne vrouw zijne nieuwe verblijfplaats ging bewonen en ook zijne onderdanen daarheen liet komen. Hij noodigde vervolgens zijne geheele familie te gast. [1] Na den maaltijd verzochten hem de sintoewa's [2] mede te deelen wat hij te zeggen had, namelijk de aanleiding tot het gastmaal op te geven. Hij verklaarde nu dat hij zijn dorp feestelijk wenschte in te wijden en dat hij de volgorde wenschte te vernemen van hetgeen bij die inwijding te doen was. Men gaf hem die nu op en hij bragt dienovereenkomstig offeranden aan de pĕngoeloebalang, de sĕmbaĕn, de tapin, de toenggoeng, aan de soemangan of geesten van zijne grootouders, en aan de geesten der geofferde buffels, zwijnen en hoenders. [3] Voor de genoodigden liet hij een buffel en rijst toebereiden en na afloop van het maal keerden zij naar huis.

Eenigen tijd daarna beviel Antarĕn Boenga van een zoon, die Agan Mĕroka genoemd werd; een tweede zoon, dien zij kreeg, heette Hidjo. Toen beide groot geworden waren, stierven hunne ouders. Op huwbaren leeftijd gekomen, kochten zij ieder eene vrouw. De oudste der broeders kreeg verscheidene zonen en dochters, maar Hidjo had slechts één zoon, Sĕlido genaamd. Uit schaamte hierover, dat hij bij zijn broeder in aantal van kinderen achterstond, besloot hij niet langer hetzelfde huis met hem te blijven bewonen, maar een nieuw voor zich te bouwen. Terwijl hij met dit werk bezig was, leende hij van zijn broeder een beitel, dien hij bij het bearbeiden van het houtwerk noodig had. Na dien gebruikt te hebben, legde hij hem neder op de *sĕngkar*, eene soort van zolder, waar men allerlei dingen pleegt

---

[1] Namelijk zijne *koela koela*, d. i. bloedverwanten, uit wier familie men eene dochter tot vrouw heeft, zijne *nianakkĕn* d. i. bloedverwanten, aan wie men eene dochter ten huwelijk heeft gegeven, en zijne *sĕnnina* = personen, die van dezelfde marga zijn, d. i. van denzelfden vader afstammen.

[2] d. i. iemand, die bij eene vergadering meetelt, doordat zijn jaren vergevorderd zijn. (Aldus verklaard in 't Woordenboek s. v.)

[3] Van een pĕngoeloebalang is reeds gewag gemaakt in de geschiedenis van Malin Deman, pag. 264, waar hij volgens Tobasch dialect *pangoeloebalang* heet. *Sĕmbaĕn* is hetzelfde als het Tobasche *sombaon*, zie pag. 249. Het woord *tapin* ontbreekt in het Woordenboek, maar beteekent den geest der badplaats (tapijan) van het dorp. *Toenggoeng* zijn de geesten, die in de straat van het dorp vertoeven en die men om vermeerdering van vee pleegt te bidden. Een offer aan de geesten van geslagte dieren heeft niets wat kan bevreemden, daar men zelfs middelen aanwendt, om den geest van rijst, die verstoord is, te verzoenen.

te bewaren en vergat de teruggave geheel. Toen zijn huis voltooid was, betrok hij het op een dag, dien zijn wigchelaar als gunstig had aangewezen en wijdde het in met een gastmaal, dat hij zijn dorpsgenooten, die van dezelfde marga waren, aanbood.

Agan mĕroka overleefde zijn broeder en bleef steeds het huis bewonen, dat hun vader Radja Nampirin gebouwd had. Een jaar na den dood van Hidjo werd het echter bouwvallig en hij ging daarom aan den bouw van een nieuw huis. Bij deze gelegenheid herinnerde hij zich dat hij een beitel aan zijn broeder geleend en nooit teruggekregen had. Daar hij dien thans behoefde, verzocht hij Sĕlido hem dien te bezorgen. Doch hoe Sĕlido ook zocht, de beitel was nergens te vinden. Sĕlido bood zijn oom aan een anderen beitel in de plaats van den verlorene te maken of wel hem de waarde daarvan te betalen. Maar Agan Mĕroka wilde hiervan niets weten. De beitel was, zeide hij, een erfstuk, dat hij tot aandenken van zijn vader bewaarde. Kon Sĕlido hem dien niet teruggeven, dan zou hij hem dooden. Weenend zeide Sĕlido: „Vergun mij deze maand nog over de zaak te denken, [1] eer gij mij doodt, zoo gij indedaad verlangt mij om het leven te brengen.” Zijn oom stemde hierin toe, maar, indien de beitel dan niet gevonden was, zouden hem het huis, huisraad en de slaven van Sĕlido, alles wat hij bezat, alleen de personen van Sĕlido en diens vrouw uitgezonderd, toebehooren. Stond Sĕlido zijn eigendom niet af, dan zou hij hem ombrengen. Sĕlido verhaalde nu zijn geval aan zijne moeder. „Ik weet er iets op, vader!” zeide zij; [2] ween niet aanhoudend en maak u niet ongerust wegens den beitel! Vervolgens deelde zij hem mede dat de levensgeest van zijn vader tot een wild zwijn was geworden, herinnerde hem dat zijn vader bij zijn leven veel hield van het bespelen eener soort van mandoline, zoo dat hij die zonder ophouden iederen morgen en avond tokkelde en lichtte hem in hoe hij van deze omstandigheid gebruik moest maken om te weten te komen waar de beitel gebleven was. Sĕlido volgde haren raad en ging naar de naburige wildernis, waarbij hij de door zijn vader nagelatene mandoline medenam. Daar zocht en vond hij een door wilde zwijnen gebaanden modderweg, waar hij de mandoline tegen een boom aanzette, waar zich de wilde zwijnen aan plagten te wrijven. Hij zelf klom boven in dien

---

[1] Welligt vertaalt men beter: er naar te zoeken.

[2] Vader! zegt men ook tot mannelijke personen in het algemeen.

boom, om niet van beneden gezien te worden. Weldra kwamen vele wilde zwijnen over den modderweg. „Deze mandoline lijkt wel op die van den vader van Sĕlido", zeide een der zwijnen, op het zien van dit instrument. Het zwijn speelde eens op de mandoline en ging daarop weer heen. Hetzelfde zeiden en deden ook de overige evers, zoodat de mandoline telkens haar geluid liet hooren. Een der zwijnen echter bleef alleen achter „Ach! hier zie ik wederom mijne mandoline! sprak het en bespeelde die daarop een tijd lang. Sĕlido meende dat dit varken welligt de geest van zijn vader zou wezen, kroop op handen en voeten van den boom naar beneden en greep het. Nu veranderde zich het dier achtereenvolgens in een tijger, een beer en eene slang, maar S. hield het steeds vast, tot het eindelijk weer tot zijne eerste gedaante terugkeerde en zich rustig hield. Sĕlido vertelde nu het voorgevallene en zeide ten slotte dat het zwijn hem, zoo het waarlijk de geest van zijn vader was, narigt moest geven omtrent den verdwenen beitel; als het daaromtrent geen aanwijzing gaf, dan kon het ook die geest niet zijn en dan zou hij het dooden en opeten. Hierop maakte het varken zich als incarnatie van Hidjo, Sĕlido's vader, bekend en verhaalde dat diens levensgeest reeds zevenmaal gestorven was en nu ten laatste zijne tegenwoordige gedaante had gekregen. [1] Den beitel had Hidjo op de sĕngkar neergelegd en vergeten dien terug te geven. Na deze mededeeling gingen beiden hun weg en tot zijne groote vreugde vond S. het werktuig op de aangewezene plaats. Hij begaf zich vervolgens daarmede naar de sopo en gaf ze aan zijn oom terug. Aan degenen, die daar aanwezig waren, deelde hij gambir uit. Op de gewone vraag naar de beteekenis of bedoeling van dit geschenk antwoordde hij, dat het tot een teeken moest dienen, opdat zij zich steeds zouden herinneren dat zijn oom den beitel van hem terugbekomen had. [2] Vervolgens hield hij

[1] Het volksgeloof der Bataks wil dat ook de geesten sterven en zoo trapsgewijze van een minderen staat als geest tot een hoogeren opklimmen, tot dat zij ten laatste in den bovenhemel (*banoewa gindjang*) aankomen. Daar eerst genieten zij met de eigenlijke goden (*debatá*) eene volmaakte onsterfelijkheid. Bij de incarnatie van Hidjo in een wild zwijn denkt v. d. T. aan de soortgelijke incarnatie van Wisjnoe. Nog meer voorbeelden van het geloof aan zielsverhuizing bij de Bataks vindt men in andere verhalen, vooral in de geschiedenis van den buffel Ranggir, die eindelijk zelf een mensch wordt. Sporen van dit geloof treft men overigens ook bij verscheidene andere volken van den Indischen Archipel aan.

[2] Zoo vragen ook bij alle buitengewone feesten de gasten gewoonlijk naar de beteekenis of bedoeling van het feest.

een vreugdemaal, gohon gohon genaamd, zooals men pleegt te doen, wanneer men voor dreigende rampen bewaard is gebleven.

Intusschen had de handelwijze van zijn oom hem met verbittering vervuld en spoedig had hij een middel bedacht om zich te wreken. Hij gaf hem een buidel met betel en hetgeen daarbij behoort, ten geschenke en berigtte hem dat hij zijne hulp behoefde voor het maken van een golok (kapmes). [1] Toen zijn oom zich hiertoe bereid verklaarde, maakte S. de noodige toebereidselen tot volvoering van zijn plan. Salintoktok, pĕlĕng [2] en palmwijn werden als offerspijzen gebragt aan het ijzer, dat gesmeed moest worden, aan de smidse, den smidshamer, het aambeeld en de nijptang. Onder het aanbieden hiervan prevelde Agan Mĕroka het gebruikelijk gebedsformulier. Hierin riep hij den pĕngoeloebalang d. i. den geest, die zich bij het ijzer ophoudt, aan, gaf aan het ijzer allerlei schoonklinkende namen en bad dat Sĕlido, de eigenaar van het metaal, een gezegenden ouderdom mogt bereiken. Daarna nuttigde hij zelf de geofferde spijzen [3]. Sĕlido gaf hem bovendien nog een overvloed van ander eten en ruimschoots palmwijn te drinken, zoodat hij na den maaltijd zich meer of min bedwelmd en slaperig gevoelde. Evenwel begon hij den arbeid van het smeden, waarbij Sĕlido het vuur met eene soort van blaasbalg aanwakkerde. Hij trachtte middelerwijl de aandacht van zijn oom van het werk af te leiden en hem nog slaperiger te maken, door hem, onder het eentoonig geluid van den blaasbalg, langgerekte, beuzelachtige vertelsels op te disschen. Agan Mĕroka viel werkelijk in slaap en toen Sĕlido hem wekte, bleek het dat het ijzer te lang in het vuur was geweest en daardoor geheel bedorven en onbruikbaar was geworden. De oom bood nu aan hem ander ijzer in de plaats of wel de waarde van het bedorvene te geven, maar Sĕlido nam daarin geen genoegen. Beiden besloten nu naar de sopo te gaan en daar hunne zaak aan hun dorpsgenooten, die van dezelfde marga waren, ter beslissing voor te

---

[1] Hij bestemde die golok tot *gĕmgĕmman* d. i. iets wat iemand als vorst toekomt, zoo als zijn grondgebied, zijne insignia enz. Vandaar beteekent het, blijkens 3 Leesb. p. 116 en 1 Leesb. p. 90 ook: hetgeen waarop men bijzonder prijs stelt, wat het meest geliefd is. Tot regt verstand van het volgende meenen wij dit hier te moeten opmerken.

[2] *Salintoktok* is fijngehakt raauw vleesch, dat men met bloed, limoensap en Spaansche peper nuttigt. *Pĕlĕng* bestaat in gekookte rijst met zout en een weinig visch, welk mengsel men laat verzuren.

[3] Het blijkt niet duidelijk of hij ook iets daarvan voor de geesten liet staan.

dragen. Sĕlido herinnerde toen degenen, die uitspraak moesten doen, hoe zijn oom hem vroeger ter zake van den verloren beitel had willen behandelen en eischte ter vergoeding voor zijn ijzer al het goed van Agan Mĕroka; wilde hij dit niet afstaan, dan zou hij (Sĕlido) hem dooden. De regters stonden Sĕlido zijn eisch toe en Agan Mĕroka besloot hem zijne bezittingen te geven, om zijn leven niet te verliezen. Beide partijen gaven nu, volgens gebruik, spijzen aan de regters ten geschenke en kregen van deze nog eene vermaning om voortaan geen wrok tegen elkander te koesteren. Sĕlido gaf daarna een maaltijd naar aanleiding van het onverwacht geluk, dat hem te beurt was gevallen, zooals de Batak pleegt te doen, om daardoor zijne dankbaarheid aan de geesten te toonen en zegen op zijn' rijkdom te erlangen. Deze hier medegedeelde geschiedenis is, volgens den heer van der Tuuk, eene Daïrische omwerking van een oorspronkelijk Tobasch verhaal.

In de Daïrische geschriften treft men ook fabelen aan. Eene daarvan is getiteld: De rhinocerosvogel en het itokvischje [1]. Wij kiezen die ter mededeeling uit, hoofdzakelijk wegens het karakteristieke van den inhoud. Zij luidt dus: Er was een rhinocerosvogel van eene zeer schoone gedaante, *ĕnggang soebĕrang laoet* [2] genaamd. Op zekeren tijd, toen het weder aanhoudend droog gebleven was, gevoelde hij dorst. Hij zocht nu water in de holten van bamboe of boomen te vinden, maar trof het nergens aan. Daarop zocht hij in geulen van beken of rivieren, maar die waren allen droog. Eindelijk echter vond hij water op de diepste plaats van eene rivier en leschte zijn dorst. Daar werd hij toegesproken door een *etĕk sĕrpoe* [3], die hem verzocht hem geen leed te doen. Maar de vogel achtte zich gelukkig het vischje gezien te hebben en verklaarde zijn besluit het op te eten, waarvan hij niet af te brengen was. De etĕk zag intusschen, dat hooger op in het binnenland regen aan de lucht was en bedacht nu eene list. „Zoo gij mij volstrekt wilt opeten, o rhinocerosvogel! laat ik u dan eerst bezingen, opdat mijne stem, waarmede ik u bezing, u tot herinnering moge zijn!" De vogel nam hierin ge-

---

[1] Het Woordenboek zegt s. v. *itok*: «Zekere kleine, zich in holen gaarne ophoudende visch.»

[2] Dien naam draagt hij wegens zijn groote vlugt. Men zou hem *zee-oversteker* kunnen vertalen.

[3] Eene soort van itokvischje; *etĕk* is de Daïrische vorm van het Tobasche *itok*. *Sĕrpu* wordt van stompstaartige dieren in het algemeen gebezigd.

noegen. Nu roemde de etĕk in zijn lied allerlei schoonheden aan het ligchaam van den rhinocerosvogel, waarbij hij vele versierde uitdrukkingen op hem toepaste, die anders bij het aanbieden van eene offerkip gebruikelijk zijn, zoodat dit loflied voor den Batak iets regt kluchtigs heeft. Toen de itok dezen zang ten einde gebragt had, prees de vogel zijn talent en stond hem, op zijn verzoek, toe, nog voor eene korte poos zijn lied te hervatten, eer hij verslonden werd. Terwijl het vischje hiermede bezig was, kwam er op eens veel water in de diepte, waar het zich bevond, als gevolg van den regen, die in het bovenland was gevallen. Terstond zwom de itok eene grot in. De rhinocerosvogel vreesde, dat hij door de watermassa zou meegesleept worden en wegdrijven, waarom hij naar het land vloog. Terwijl hij nu de list van het vischje te laat inzag en op den neus keek, stootte hij zijn kop tegen een boomtak, draaide een oogenblik in de rondte en viel dood neder.

Van eene andere fabel, de Otter en het Reebokje, heeft v. d. T. zelf den inhoud in zijn vierde Deel medegedeeld. Hierin, merkt hij op, is het oud-Indische denkbeeld niet te miskennen, dat eene ramp iemand overkomt als gevolg van eene daad, die hij eenmaal, al is het ook in een vroeger leven, heeft bedreven. Van Indischen oorsprong is ook het bekende verhaal: De twist der dooven, waarvan de heer v. d. T. ons eene Bataksche omwerking geeft. Hetzelfde geldt omtrent den oorsprong der Bataksche Geschiedenis van den wondervogel Saïp ladang. De Maleische historie *Hikâjat bâjan boedimân* heeft hieraan, volgens v. d. T., ten grondslag gelegen; dit Maleische verhaal nu is niet anders dan eene omwerking van het Perzische *Toti nameh*, (papegaaiboek) waarvan het origineel mede in Indie is te zoeken. Ook hier bestaat groot verschil tusschen de redactie in beide Bataksche hoofddialecten, het Tobasch en Daïrisch. Dat hier de papegaai een geheel andere vogel is geworden, schijnt wel daaruit te verklaren, dat de papegaai den Bataks onbekend is. Zij kennen slechts eene kleine groene soort, die op Nias voorkomt, en die zij daarom: rijstdiefje van Nias plegen te noemen.

Tot de populaire verhalen der Bataks behoort o. a. datgene, waarvan de Daïrische redactie den titel draagt: De twist van Singkam en Barbarĕn. Radja Boenga boenga, zoo luidt het, huwde met Bĕroe Dori angin, de zuster van Singkam, en later nam hij bij haar nog Bĕroe Rĕntjitĕn, zuster van Barbarĕn, tot vrouw. Bij

elke van haar verwekte hij een zoon en beide kinderen geleken in uiterlijk, grootte, stem bij het weenen enz., volkomen op elkander. Na hunne geboorte met een gastmaal gevierd te hebben, gaf hij hun de namen Tanggal en Boeboe.[1] Hij maakte eene soort van wieg voor hen, waarin zij te slapen werden gelegd. Den volgenden dag ging Bĕroe Dori angin naar de rivier om zich te baden. Bĕroe Rĕntjitĕn, die te huis bleef, vond, eene poos na het vertrek van hare medevrouw, haar kind dood in de wieg liggen. Nu nam zij het kind van Dori angin uit zijne wieg en legde het doode in zijne plaats. Toen Dori angin terugkwam en het lijkje vond, wilde zij het niet als haar kind erkennen, maar beschuldigde hare medevrouw de kinderen verwisseld te hebben. Bĕroe Rĕntjitĕn hield vol, dat het levende kind het hare was. De twist tusschen de beide vrouwen werd weldra een twist tusschen Singkam en Barbarĕn, die zich de zaak van hunne zusters aantrokken. De vader, Radja Boenga boenga, mengde zich niet in den strijd, maar de beide broeders wendden zich tot scheidsregters. Het was echter niet mogelijk den twist bij te leggen, zoodat het zelfs tot gevêchten tusschen Singkam en Barbarĕn kwam, waarin velen van hun onderdanen sneuvelden. Het gerucht van het gebeurde had zich intusschen verder verbreid en het hoofd van een naburig dorp bezocht de woonplaats der strijdenden en beproefde hun twist te beslechten. Hiertoe werd een kind in eene soort van pauk verborgen en aan beide vrouwen gelastte men dat zij achtereenvolgens die pauk naar den top van zekeren berg zouden dragen. Onderweg gaf Bĕroe Dori angin, door bij zich zelve te spreken, aan hare bekommering lucht, dat zij haar kind niet terug zou bekomen. Maar Bĕroe Rĕntjitĕn liet zich in hare alleenspraak verluiden, dat het levende kind het hare niet was. Na de terugkomst van beiden liet de scheidsregter het in de pauk verscholen kind daaruit te voorschijn treden en vertellen wat de vrouwen bij zich zelve gesproken hadden. Overeenkomstig dit verhaal deed hij uitspraak en zoo kreeg Bĕroe Dori Angin haar kind terug, en was de twist geëindigd. Het verbergen van een kind in eene pauk, om, bij gemis

[1] Men pleegt de kinderen in het naastbijzijnde water te baden en hun daarop een naam te geven. Dezelfde gewoonte bestaat of bestond ook, althans hier en daar, bij de Maleijers in de Padangsche bovenlanden, volgens een Maleisch handschrift der Oendang oendang van Mĕnangkabo, Ook bij vele Dajaks op Borneo en bij de Heidensche Alfoeren in de Minahasse en welligt nog elders in den Archipel vinden wij dit gebruik.

van getuigen, een schuldige op het spoor te komen, is eene bijzonderheid, die dikwijls, in Tobasche zoowel als in Daïrische verhalen, wordt aangetroffen. [1]

Omtrent het verhaal Tagan Dori zegt de heer v. d. T. „De held van dit verhaal is een vraatzieke luijaard, een bij de Bataks nog al dikwijls voorkomend karakter. Het is opmerkelijk dat hier met de op vleesch beluste boschspoken, die hier even bijgeloovig als de menschen worden voorgesteld, ofschoon men voor hen zeer bevreesd is, de draak wordt gestoken. De inhoud van dit Daïrische verhaal doet de Bataks hartelijk lagchen.„ Den hoofdinhoud van deze geschiedenis kan men in het vierde deel van het werk van v. d. Tuuk vinden. Wij vermelden dien hier niet, omdat wij meenen reeds genoeg medegedeeld te hebben, om de literatuur in het Daïrisch te doen kennen. Om dezelfde reden gaan wij ook de Geschiedenis van Vorst Oewen met stilzwijgen voorbij. Wij vergenoegen ons met de opmerking dat het stuk ons voornamelijk in zoover niet onbelangrijk voorkwam, als men er uit ziet, hoe een Bataksch vorst bij den bouw en de inwijding eener nieuwe woning handelt. Het eenige verhaal in dezen Daïrischen bundel, dat wij nog niet ter sprake bragten, is de geschiedenis van Girsang. Zij is door v. d. T. vertaald en wij deelen haar hier in substantie mede: Het kind van zekeren Girsang was ziek. Een wigchelaar zeide hem dat het door een geest gekweld werd en dat men dien door een verzoeningsmiddel moest trachten te verbidden. Tot de ingredienten van zulk een middel behoort zeer dikwijls een hoenderei. Daar Girsang vernomen had dat de meest geliefde kip van het dorpshoofd eijeren had gelegd, ging hij tot hem, met verzoek hem een ei te verkoopen. Voor den gewonen prijs van een soloep [2] wilde het hoofd hem echter geen ei geven, maar eischte een nalih d. i. 24 soloep. Door den nood gedrongen gaf Girsang hem dit bedrag. De wigchelaar maakte nu het middel gereed en het kind genas. De kip van den vorst begon zich nu als razend aan te stellen en kakelde dag en nacht door. „Deze handeling is niet naar behooren!„ zoo kakelde zij. Het hoofd zeide toen tot zijne volgelingen: „mijne kip stelt zich als razend aan; dat wij een feest geven, om de geesten te raadplegen.„ Hiertoe gingen zij zich baden, nadat zij op den oever der rivier

---

[1] IV Leesb. pag. 47 en Woordenboek s. v. *ling.*

[2] Eene bamboemaat die ongeveer 1¼ Amst. pond ontbolsterde rijst kan bevatten.

een kopje met limoensap hadden neergezet, waarmede zij hun ligchaam moesten reinigen. Een *sirahrah rabi*, zeker vogeltje, ging op dit kopje zitten. De vorst wierp naar hem, maar verbrijzelde het kopje, zonder hem te raken. Toen men in 't dorp teruggekeerd was, vertoonde dezelfde vogel zich weder. Men wierp herhaaldelijk naar hem, maar miste hem steeds. Eindelijk ging hij op den nok van het huis van het dorpshoofd zitten. Het hoofd wierp nu een brandend stuk brandhout naar den vogel, maar de kool van het stuk brokkelde af en zette het dak in vlam. Nu verbrandde het huis met alle bewoners en alle goederen, die er in waren. Van het feest kwam niets, want het dorpshoofd was de eenige van het gezin, die in leven bleef.

„Waarin heb ik tegen geesten en menschen gezondigd, dat mij alleen 't ongeluk treft, alles zoo op eens te verliezen?" riep het dorpshoofd wanhopig uit. Zijne kip, die bij den brand weggevlogen was, kwam nu tot hem en zeide: „Uw huis is verbrand, omdat gij het gewoonteregt hebt geschonden. Gij, die als hoofd een goed voorbeeld moest geven aan het algemeen, gij hebt het u zelven te wijten en niemand anders" — „Welk gewoonteregt heb ik dan geschonden?" hernam het dorpshoofd. „Een uwer dorpsgenooten zit in nood en komt bij u om een ei; gij wilt hem geen ten geschenke geven en het hem slechts verkoopen. Hij wil er u een soloep rijst voor geven, maar gij wilt een nalih en daar 't leven van zijn kind er mede gemoeid is, geeft hij u wat gij eischt. Nu waarschuw ik u en kakel: uwe handeling is niet naar behooren; maar gij luistert er niet naar. Daarop wilt gij een feest geven, zonder eerst den man teruggegeven te hebben, wat hij u voor het ei had moeten geven. Dat, Heer! is de reden waarom u dit onheil is overkomen!" De kip voegde hier nog bij: „Zoo een dorpsgenoot een ei noodig heeft voor een genees- of verzoeningsmiddel, dan hebbe hij 't maar voor 't vragen; en zoo iemand een hoenderei wil koopen, dan mag daarvoor niet meer dan een soloep ontbolsterde rijst geëischt worden. Daarbij staat het een vorst niet vrij 't gewoonteregt te schenden. Hij moet in alles wat hij te beslissen heeft, regtvaardig zijn, opdat er zegen op zijn rijkdom ruste." Van daar weet men dat de vaste prijs van een hoenderei een soloep ontbolsterde rijst is. Het is niet geoorloofd af te wijken van hetgeen de ouden hebben vastgesteld.

Wij achten thans onze taak geëindigd. Ons doel was slechts de tot nog toe geheel onbekende Bataksche literatuur eenigzins

te doen kennen, voor zoover de thans publiek gemaakte bronnen dit toelaten. De vermelding van zeer enkele platte of minder kiesche bijzonderheden was hierbij niet wel te vermijden. Wij zullen tevreden zijn, zoo deze mededeelingen den eigenaardigen stempel, dien deze Bataksche producten dragen, meer of min aanschouwelijk hebben gemaakt en eenige bijdragen hebben geleverd tot de kennis van volksbegrippen en toestanden van een der merkwaardigste volken van den Indischen Archipel.

ROTTERDAM, 22 *December* 1865. G. K. NIEMANN.
